

IN DEN SMELTKROES.

naar het Engelsch

door

T. M. LOOMAN.

AMSTERDAM, HÖVEKER & ZOON.

T. M. LOOMAN.

IN DEN SMELTKROES.

I.

EEN GELUKKIG GEZIN.

Jacob Bruce was de jongste zoon van een zeer achtbaar man van aanzienlijken huize in het graafschap *Lamarck* in *Schotland*. Reeds als kind legde hij zulke uitstekende vermogens en zulk eene belangstelling in den godsdienst aan den dag, dat zijn vader zich gedrongen gevoelde, hem voor de Evangeliebediening te laten opleiden. Gedurende zijne studiejaren aan de hoogeschool te *Glasgow* wijdde de jongeling zich aan de onderscheidene wetenschappelijke vakken, welke te dien tijde onderwezen werden, met dusdanige vlijt en goed gevolg, die voldoende bewezen, dat zijn vader zich in de beroepskeuze voor zijn zoon niet vergist had. In de Godgeleerdheid, tot welke studie zijne vroomheid en zijn toekomstig beroep hem voornamelijk heenwezen, maakte hij belangrijke vorderingen, en verkreeg hij weldra zeer grondige en uitgebreide kennis.

Aldus voorbereid, werd Jacob Bruce op zijn zes-en-twintigste jaar door de bewoners van *S.*, een klein dorp aan de *Ayr*, en van zijne aanhoorigheden, tot hun leeraar beroepen. De beroeping was welgemeend en eenstemmig uitgebracht; ook de ligging van het dorp, hoewel dit voor den heer Bruce een zaak van ondergeschikt belang was, viel bijzonder in zijn smaak en naar zijn wenschen uit. Het lag namelijk in een afgelegen vallei, door welke de *Ayr* bevallig heen kronkelde en die van alle kanten door steile, met beuken-, eiken- en berkenboomen beschaduwde heuvelen ingesloten was, zoodat het dorpje de ware verblijfplaats voor stille bespiegeling scheen te zijn. Met

vreugde nam hij de beroeping aan en betrok zonder verwijf zijn nieuwe woonplaats.

Kort hierna trad hij in het huwelijk met Elize Inglis, de dochter van een heer, die in de buurt van zijn vader woonde.

Elize Inglis vereenigde, op verderen leeftijd, met een schoone gestalte en een innemend gelaat, zoowel de omzichtigheid en bedrijvigheid eener goede huisvrouw, als die hoogere geestbeschaving, welke voor de levensgezellin van een man van geleerdheid en smaak zoo noodig is. Wat bovenal het hart van den heer Bruce voor haar had ingenomen en het hoe langer hoe inniger met het hare verbond, was hare zachtheid van karakter en beminnenswaardige godsvrucht.

Op den predikstoel was de heer Bruce in waarheid een bode van God. Hij kende het gewicht van zijn ambt en van de zware verantwoordelijkheid daaraan verbonden, en zonder aanzien des persoons verkondigde hij met een ernst, die uit het hart voortkwam, en met eene stein, houding en gebaren, die steeds met hetgeen hij zeide, overeenstemden, den gewichtigen last, welken zijn Heere hem had toevertrouwd.

Zijn dagelijksch leven stemde met zijne houding op den predikstoel overeen; zijn omgang was ernstig en toch minzaam; deftig en toch bescheiden. Hij stiet den grijsaard niet door lichtzinnigheid, den jongeling niet door zwaarmoedigheid van zich af. Van aard liefderijk, en zichzelf als den geestelijken vader zijner gemeente beschouwende, was hij op het welzijn van al haar leden evenzeer bedacht als op het zijne.

Onderwijl de heer Bruce als een getrouw herder zoo zijne schapen hoedde en hun hoe langer hoe dierbaarder werd, genoot hij het reinste huiselijk geluk. De verstandige manier, waarop zijne vrouw haar huisbelangen verzorgde, spaarde hem alle huishoudelijke moeilijkheden. De som waarover zij beschikken kon, was klein; maar zij richtte hare uitgaven er naar in. Zijne pastorie was, toen hij die betrok, gelijk die van vele leeraren in dien tijd, een ongeschikt, somber gebouw, en bevond zich bovendien in zeer bouwvalligen toestand, wijl Bruces voorganger, een ongehuwd man, zijn ambt wel met groote nauwgezetheid waargenomen, maar zich om zijn eigen gemak

weinig bekommerd had. De regen vond een vrijen doortocht door de talrijke reten van het dak; vele vensters hadden hunne glasruiten met bordpapier of andere ongeschikte stoffen verwisseld, en werden bijna geheel door kamperfoelie en rozenstruiken verdonkerd, die men vrij en onverlet had laten groeien. Langs de muren kropen de zuring en de brandnetel op, en een kleine aanleg die zich zacht afhellend van de huisdeur tot aan de rivier uitstreckte, was zoodanig met struikgewas en onkruid van allerlei soort begroeid, dat het pad naar de rivier hier bijna geheel afgesneden was. Van binnen bevond het huis zich in geen beteren toestand. Op vele plekken was de kalk van de muren en van de zoldering gevallen; de vloer was zóo vol gaten, dat men niet zonder gevaar van vallen er overheen kon, en in de kasten en slaapkamer hadden spinnekoppen en andere ongeroepen gasten reeds sedert lang hun verblijf gevestigd.

Daar de heer Bruce algemeen bemind werd, liet de gemeente voor hare rekening de pastorie herstellen, en onder de leiding van zijne vrouw kreeg alles weldra een vriendelijker en schooner aanzien. De spinnekoppen werden uit hare hoeken verjaagd, de vensters werden van glasruiten voorzien en alles in het huis werd netjes en smaakvol ingericht. Niet minder in het oog vallend waren de verbeteringen daarbuiten aangebracht. De kleine aanleg voor het huis werd van struikgewas en onkruid gezuiverd en in een schoon grasperk herschapen. De zuring en de brandnetels werden uitgeroeid en de rozenstruiken en kamperfoelie moesten, hoewel zorgvuldig onderhouden, zich toch aan den menschelijken smaak onderwerpen. De breede stoepsteen, die vlak vóór de deur lag, en tot hiertoe met een korst van aarde overdekt was geweest, werd gereinigd en afgewasschen. Het geheele huis zag er van buiten nu zoo ordelijk en behagelijk uit, dat het een liefelijk beeld was van den vrede, de eendracht en het geluk, die er binnen woonden. Het antieke gebouw had zulk een aantrekkelijk uiterlijk verkregen, dat een reiziger den wensch niet wel kon onderdrukken om de bewoners eens te zien, en de vermoeide wandelaar het naderde in de vaste overtuiging hier verkwikking en rust te zullen vinden.

Het geluk van dit echtpaar werd verhoogd door de geboorte eerst van een zoon en daarna van eene dochter. De eerste, dien zij Andreas heetten, was naar het algemeen gevoelen het ware evenbeeld van zijnen vader; en de andere, die zij Maria noemden, geleek niet minder op hare moeder.

Andreas, die zoowel naar geest als naar lichaam op zijn vader scheen te gelijken, werd reeds vroeg voor het leeraarsambt bestemd. Met dat doel werd zijne opvoeding hem grootendeels onder het oog van zijn vader gegeven, terwijl Maria de aan hare sekse passende vorming van hare moeder ontving; en nooit vonden ouders meer vreugde in het verzorgen en onderwijzen hunner kinderen, dan deze. Andreas en Maria hadden hunne ouders innig lief en deden al wat zij maar konden om hun genoeg te geven. Zij beminden elkander, minden God en achtten het een groote vreugde zijnen wil te gehoorzamen. Zij namen dagelijks toe in grootte en wijsheid, en ontloken als twee goedgekweekte, door den Heere gezegende planten. De rozen lagen op hunne wangen en reeds blonk de reine geest van den godsdienst in hunne ogen.

II.

ONWEERSWOLKEN.

Veertien jaren waren over dit gelukkige huisgezin voorbijgegaan, toen de herstelling van Karel II op den troon in 1660 de Schotsche kerk met omverwerping bedreigde. Op den raad van zijn Engelsche en Iersche ministers Clarendon en Ormond en later ook van Lauderdale, staatssecretaris van *Schotland*, voerde deze koning den bisschoppelijken vorm der Godsvereering in *Schotland* weder in. Het begeben van kerkelijke ambten naar gunst werd weder ingesteld, en de leeraars waren gedwongen, doordien zij zich door hunne patroons moesten laten voordragen en door de bisschoppen bevestigen, hun gezag,

alsmede de geestelijke oppermacht des konings te erkennen.

De leeraars in de noordelijke distrikten onderwierpen zich zonder bedenken aan dezen maatregel; maar hun vrome en ijverige ambtsbroeders in het westen kenden den koning, hoe bereidwillig zij ook zijn burgerlijk gezag huldigden, geen oppermacht in de Kerk toe, weigerden zich aan het bisschoppelijk bestuur te onderwerpen, en wilden liever vervolging lijden dan tegen hunne overtuiging handelen. Niet minder gevoelden de gemeenteleden zich door deze inbreuk in hun godsdienstige voorrechten gefnuikt en besloten het voorbeeld hunner leeraren te volgen, die door hun vriendelijk gedrag en vromen wandel de liefde en de achting hunner gemeenten in hooge mate gewonnen hadden.

Maar toen dezen nu eenmaal hun besluit hadden genomen om liever vervolging te verduren, dan hun *covenant* (verbond) en hun geliefd presbyterium of bestuur door ouderlingen op te offeren, waren de bisschoppen, die nu in *Schotland* alle macht in handen hadden, niet minder besloten beide te ontbinden. Burnet, aartsbisschop van *Glasgow* en de afvallige Sharpe, opperkerkvoogd van *St. Andrews*, gingen tot volbrenging van dit plan aan het werk, met eene wreedheid, die hun bisschoppelijke waardigheid te schande maakte. Naar de grondstellingen der Inquisitie werden rondreizende gerechtshoven ingesteld, waarin de bisschoppen de rechters waren van diegenen, welke zij uit de voeten wenschten te maken. Op geen beroep op hooger rechtbank, noch op verzoekschriften, zelfs niet op bewijzen werd acht geslagen. De militairen stonden dezen gerechtshoven ten dienste en hadden in last om hunne besluiten, die vaak bij spel en in dronkenschap genomen waren, ten uitvoer te brengen. Op deze wijze werden driehonderd en vijftig leeraars midden in den winter van hunne posten ontzet en genoodzaakt met hunne gezinnen huisvesting bij de landlieden te zoeken. De onwetendste en goddeloosste hunner collega's in het noorden, die geenszins aarzelden alles in te willigen wat men maar verlangde, werden door de sterke hand des gewelds in hunne plaatsen aangesteld. De onkunde en het schandelijke levensgedrag van deze afvalligen van den covenant,

die nu in dienaars van de bisschoppen veranderd waren, werden voor de gemeenten, welken men hen opdrong, voorwerpen van den grootsten afkeer. Hunne leerstellingen hadden niets van dien Goddelijken geest, welke hun, die eens door de waardigste en liefdevolste zielverzorgers onderwezen waren, alleen bevallen kon. Hunne kerken bleven ledig en de gemeenteleden zochten in de gebergten het levende water, dat niet meer van de leerstoelen vloeyde.

Dan, dit was nog maar het begin hunner ellende. Weldra werd het den leeraren verboden onder den blooten hemel te prediken, of het grondgebied van hun vroegeren werkkring dichter dan tot op zes uren te naderen, en alle leeraren zoowel als de gemeenteleden, die hun dierbaarste rechten niet wilden verloochenen, om zich aan de tergendste ongerechtigheden van een burgerlijke en godsdienstige dwingelandij te onderwerpen, werden als verraders beschouwd en ter dood verwezen. Die zulk eenen veroordeelde eene schuilplaats verleende, diens ontvluchting begunstigde of niet de behulpzame hand tot zijne inhechtenisneming verleende, ontving gelijke straf. De soldaten waren de rechters en beulen tegelijk. Zelfs naar den schijn van gerechtigheid handelde men nu niet eens meer. Familiën van rang en aanzien en landlieden werden uit hunne woningen verjaagd en moesten in de moerassen en op de bergen des lands zonder vast verblijf rondzwerfen; werden in kerkers opgesloten of verbannen, en velen werden dagelijks op de pijnbank gefolterd of stierven aan de galg. De soldaten veroorloofden zich straffeloos roof, plundering en allerlei moedwil. Het westen van *Schotland* werd roodgeverfd van het bloed zijner bewoners, dat door hun eigen landgenooten vergoten werd. De geesten der duisternis schenen in de vervolgers gevaren te zijn en al hunne handelingen te besturen.

De geduldige lijdens daarentegen, vol vertrouwen op hun goede zaak en zich verlatende op de beloftenissen Gods, stelden tegen de teugelloosheid en de wreedheden hunner vijanden een heiligen wandel; tegen hunne zwaarden de geestelijke wapens der waarheid; tegen hun onuitputtelijke folteringen het geduldig lijden, en tegen den smadelijksten dood een stille

onderworpenheid over. Maar zij leden en bloedden dan ook waarlijk niet tevergeefs. God schonk hun eindelijk in 1690 na een 30 jarig strijden en lijden de zegepraal over al hunne vijanden, en verzekerde *Schotland* daardoor die godsdienstige voorrechten, welke het heden ten dage nog geniet.

Onder die leeraren, welke zich aan de onrechtvaardige bevelen der regeering niet onderwierpen, was ook de heer Bruce. Hoewel zacht van karakter en een oprecht voorstander van vrede, en steeds bereid om zijne gemeente den plicht van onderworpenheid aan alle wettelijke verordeningen der wereldlijke overheden in te scherpen, kon hij er toch geen oogenblik aan denken, om door verloochening van wat hij als plicht jegens zijnen Hemelheer kende, zijn geweten te verkrachten of zijne gemeente daartoe aanleiding te geven. Doch nu bleef hem slechts éene keuze over: óf hij moest zich naar de vijandige en tirannieke eischen der bisschoppen voegen, die nu het burgerlijk gezag in handen hadden, óf zijn ambt en huis er aan opofferen. De heer Bruce was geen man om te aarzelen of hij Gods of 's menschen wil de voorkeur zou geven. Op den laatsten zondag, waarop hij zijnen preëkstool mocht betreden, nam hij met de volgende woorden afscheid van zijne gemeente:

„Gij weet, mijn geliefde vrienden! welke bevelen ik van de bisschoppen, die tegenwoordig zoowel de burgerlijke als kerkelijke heerschappij in handen hebben, ontvangen heb. Ik moet den koning als het opperhoofd der kerk erkennen, mij aan het rechtsgebied der bisschoppen onderwerpen, mij opnieuw laten ordenen en tot een bisschoppelijken dienaar laten wijden en den bisschoppelijken vorm in deze kerk invoeren. Met één woord ik moet van het Presbyterium afzien, niet naar den Bijbel en mijn geweten, maar naar het welgevallen van een aan dronkenschap en ongebondenheid overgegeven hof en volgens de bevelen van een baatzuchtige en heerschzuchtige priesterschap prediken. Dit alles moet ik doen, of u, mijn huis en mijn ambt verlaten.”

„Gij begrijpt voorzeker, dat ik tot het laatste besloten ben. Ik ken mijnen plicht te goed, dan dat ik niet iets van de gemakken dezer wereld voor mijn geweten zou kunnen opofferen;

en liever verstomme voor altijd mijne tong dan dat ik aan deze heilige plaats een enkel woord uitspreken zou, alleen om de machtigen dezer aarde te behagen en mij daardoor mijn uitwendige rust te verzekeren. Ik kan de gemakken eener woning opofferen; maar hoe kan ik van u, mijn lieve vrienden, scheiden? De banden der heiligste liefde omsnoeren ons. Een ieder uwer is mij door een gegeven of ontvangen liefdeblijk dierbaar geworden. Ik heb over de kindsheid van velen uwer gewaakt en zie u nu, terwijl gij tot mannelijke jaren gekomen zijt, tevens in Christelijke kennis opwassen. Anderen uwer heb ik zien grijs worden en uwen weg naar de eeuwigheid heb ik getracht te verhelder. U allen heb ik op mijn harte gedragen; gij allen waart mij als vaders, of zonen, of als broeders en zusters. Hoe kan ik van u scheiden, geliefde gemeente! Hoe kan ik u als schapen zonder herder achterlaten, als schapen temidden van verscheurende wolven? O God!" riep hij uit, en de gansche vergadering stond onwillekeurig van hare zitplaatsen op, — „o God! Gij die in mijn harte ziet, Gij weet hoe zeer ik deze gemeente liefheb; Gij weet, hoe dierbaar mij hare zielen zijn! O, verhoor mijn smeeken en verlos hen van den booze en van de valstrikken, die voor hunne voeten gelegd zijn; en wanneer zij het Woord des levens van mijne lippen niet meer mochten hooren, wanneer Gij naar uw wijzen raad een zwerfend leven en andere ellenden over hen bestemd hebt, o behoed hunne zielen dan zoodanig, dat ik ze allen eenmaal aan de rechterhand van hunnen en mijnen Zaligmaker moge weder vinden! Vader der barmhartigheid! in uwe handen bevelen wij onze onsterfelijke zielen!"

Na deze vermanende en opwekkende afscheidsrede beval hij zijne gemeente nog eenmaal aan de hoede des Heeren aan, trad daarna onder het algemeene geschrei zijner hoorders van den kansel af en, nadat hij zich met moeite van hen los gescheurd had, begaf hij zich met zijne vrouw en zijne kinderen naar huis.

Op den predikstoel had de heer Bruce zorgvuldig vermeden de minste toespeling op zijn eigen gezin te maken. Zijne droefheid over de zijnen, innig en heilig als zij is, verborg hij

liever in het heiligdom van zijn binnenste, dan dat hij haar aan de deelneming zelfs zijner oprechtste vrienden toevertrouwde.

Tot hiertoe had hij het niet eens gewaagd zelfs met zijne vrouw hierover te spreken. Zij bemerkte dit wel, en om zijn beangstigd hart op te beuren, begon zij op eenen zondagavond, terwijl zij in hun gezellige huiskamer tezamen zaten en met een treurig stilzwijgen hunne kinderen aanzagen, het gesprek aldus: „Wees toch niet zoo bekommerd over ons, mijn lieve Jacob! Ik heb in al uwe genoegens gedeeld; ik kan nu ook met u lijden. Zoo ook onze kinderen. Wij zullen misschien veel ellende moeten doorstaan; maar wij zullen een rustig geweten en de hoede van God tot onzen troost hebben, op wien wij steeds ons vertrouwen stelden en die ons toch niets zal laten overkomen wat ons wezenlijk schaden kan. Wij zullen ons nog altijd in uwe liefde mogen verblijden en wij zullen het een geluk voor ons achten, uwe droefenissen te mogen deelen en uwe zorgen te verlichten.”

„Lieve Elize!” antwoordde de heer Bruce, „gij hebt waarlijk gelijk. God zal onze bewaarder zijn. Waarom zouden wij aarzelen, al onze bekommernissen op Hem te werpen? Ware het niet om u en om deze kinderen, ik zou de dreigende toekomst onbeschroomd het hoofd bieden; maar de hemelsche Vader kan u toch even goed beschermen als mij. Onder zijne hoede zijn wij veilig. Morgen verlaten wij dit huis, dat een ander betrekken zal, en laten wij het zonder murmureeren doen. Wat maakt ons de vijandschap of de vriendschap dezer wereld? Wat zegt hare vreugde of smart? Onze plichten jegens God onzen Schepper en Verlosser te vervullen, — Hem lief te hebben, op Hem te vertrouwen en Hem te gehoorzamen, — dat is ons genoeg. Hij zal er voor zorgen, dat geen wezenlijk kwaad ons overkome!”

Hier zweeg de heer Bruce eene poos. Daarna ging hij dus voort: „Maar laat ons voorzichtig handelen, lieve Elize! Zou het voor u en voor onze kinderen niet goed zijn, als gij u vooreerst naar uwe bloedverwanten te *Lanark* begaaft? Daar hadt gij dan toch een vast verblijf en zoudt er zeker vriendelijk behandeld worden. Ik voor mij heb besloten in mijne

gemeente te blijven en mij iedere gelegenheid tot bevordering van haar zieleheil ten nutte te maken."

„Neen, neen!" antwoordde de vrouw, „wij verlaten u niet. Ik heb vast besloten, met u te lijden. Alleen de dood zal mij van u scheiden!"

„Maar deze kinderen?" viel de heer Bruce in. „Denk toch aan hen, lieve Elize!"

„Zij zijn gezond en sterk," hernam zij, „en gij zult zien, hoe bereidwillig zij zijn eerder alles te ondergaan. dan u te verlaten. Wilt gij uwen vader verlaten, Andreas! en gij Marie?"

„Neen, neen!" riepen beiden uit, en klemden weenend hunne armen om huns vaders hals.

III.

GEDWONGEN VERANDERING.

Des maandags morgens stond de heer Bruce met de zijnen vroeg op, en nadat zij zich aan de hoede Gods aanbevolen hadden, maakten zij zich gereed om hun huis te verlaten. De meubels werden onder de bureu verdeeld, met uitzondering van eenige weinige onontbeerlijke artikelen, die naar *Braeside*, eene in een schoon dal, omtrent twee uur van het dorp verwijderd, gelegen landhoeve, gezonden werden, waarheen de heer Bruce voornemens was te vertrekken. Weldra was alles tot de afreize gereed, en nu verliet de waardige herder langzaam en zwijgend zijn huis. Zijne vrouw ging naast hem, zijne twee kinderen liepen hand aan hand vooruit.

Deze laatsten gingen vergenoegd hunnen weg, gelukkig genoeg, dat zij bij hunne ouders mochten blijven. Ook de predikantsvrouw kon niet zeer bedroefd zijn, zoo lang haar man maar aan hare zijde was, en hij zelf was te goed op deze gebeurtenis voorbereid, dan dat hij groote ontevredenheid zou aan den dag gelegd hebben. Evenwel kon hij noch zijne vrouw

een traan onderdrukken, toen zij de kerk voorbij gingen en de dorpsstraat insloegen, door welke hun weg liep. Maar de droefheid der dorpelingen was niet om te beschrijven. Zij zagen hun geestelijken leidsman, hunnen trooster, hunnen raadgever, hunnen vriend, in de strenge koude van een wintermorgen met vrouw en kinderen uit zijn huis verjaagd en nu op weg om hen te verlaten. Zou hij hen niet meer des zondags vergaderen, om hunne zielen met het water des levens te verkwikken? Zouden ze hem niet meer door het dorp van huis tot huis zien gaan, om den nooddriftige te ondersteunen, den kranke te troosten, en allen te onderwijzen? Welke jammeren stonden wellicht zijnen kinderen en dezer beminnenswaardige vrouw, die, hoewel zij geenszins ongezond was, hun toch zoo zwak toescheen, te wachten! En zou zijn predikstoel en zijne pastorie door een de huik naar den wind hangenden, harteloozen vreemdeling ingenomen worden?

Vol van dergelijke smartelijke gedachten schaalden zich oud en jong om den leeraar en zijne familie. Zoo begeerig was iedereen den vereerden man nog eenmaal van nabij te zien, dat zij elkander haastig vooruit drongen en hem dikwerf noodzaakten stil te staan. Hij smeekte hen, hem te verlaten; maar hij kon hen daartoe niet eer bewegen, voordat zij hem meer dan een half uur ver buiten het dorp begeleid hadden. Hier drukte hij een ieder nog de hand, vermaande hen, iedere verzoeking ten kwade te wederstaan, verhief zijne stem en zegende ze, terwijl zij allen weenend en snikkend om hem heen stonden.

Nu zette de heer Bruce met eenigen, die hem maar volstrekt niet wilden verlaten, zijnen weg naar *Braeside* voort; terwijl de dorpelingen met een bezwaard hart, maar vast besloten om liever alle onrecht te lijden, dan zich aan een geestelijke overheersching, die reeds zoo hard begonnen was, te onderwerpen, naar huis keerden. Zoo gedroegen zich velen der gemeenteleden en leeraren, die de valsche politiek dier dagen door geweld tot hun stelstel meenden te kunnen overhalen.

De heer Hill, eigenaar der landhoeve van *Braeside*, een waardig ongetrouwd bejaard man, had zijn huis voor de verjaagde gasten zoo goed hij kon ingericht, en met behulp van

hetgeer. zij medebrachten en de vlugge handen der predikantsvrouw, die aan alles in huis een beter voorkomen gaf, bevond onze familie zich spoedig vrij goed geplaatst. Het huis had evenwel, gelijk de meeste pachterswoningen van dien tijd, maar twee vertrekken, eene keuken namelijk en eene woonkamer. De laatste stond de pachter den leeraar met de zijnen geheel af, en de keuken gebruikten zij gemeenschappelijk.

Het inkomen, dat den heer Bruce nog over het verlopen jaar toekwam, werd hem onthouden; het was buitendien nimmer groot geweest. Ook was hij van aard en uit beginsel edelmoedig en weldadig, zoodat hij niet eens een spaarpenning bezat. Hij hing dus nu geheel van de goedwilligheid zijner gemeente af, en deze was werkelijk niet gering. Hoewel de heer Hill even gewillig als vermogend was, om de familie een tijdlang te onderhouden, liet men dit evenwel niet toe. Er ging bijna geen dag om, zonder dat de een of de ander uit de gemeente naar *Braeside* kwam en iets medebracht, wat zij voor hunnen herder — want als zoodanig bleven zij den heer Bruce beschouwen — hadden kunnen besparen. En op deze wijze had hij en zijn gezin overvloed van alle levensbehoeften.

Het onderwijs en de opvoeding der beide kinderen werden als naar gewoonte voortgezet. Ook predikte de heer Bruce des zondags in de woningen der landlieden of in het open veld. De predikantsvrouw was zorgvuldiger voor haren man dan ooit, en bijna even opgeruimd als tevoren. Andreas en Marie waren gezond en tevreden; en zoolang zij in *Braeside* mochten blijven, hadden zij ook werkelijk over niets te klagen.

Intusschen werd de vervolging van dag tot dag heviger. Den afgezetten leeraars werd zelfs het prediken op het veld verboden en het volk onder bedreiging van de zwaarste straffen hen te herbergen, of hun een stuk brood te geven. Menschen van allerlei rang en stand, die zich aan deze tirannieke maatregelen niet wilden onderwerpen, werden uit huis en hof verdreven, en dagelijks stierven velen hunner onder de handen der scherprechters.

De leeraars, die in de vacante plaatsen aangesteld werden,

waren de ijverigste aanklagers van de Covenanters. De ambts-ijver en de strenge zeden hunner voorgangers waren tot een gedurig verwijt tegen de traagheid en zedeloosheid dezer Baäls-profeten, zooals men hen niet ongepast noemde, en de laatsten wenschten daarom maar die voorbeelden, tot wier navolging zij geen lust hadden, uit hunne nabijheid te verdrijven.

De heer Macduff, de opvolger van den heer Bruce, was een Bergschot, en had zulk een gebrekkige kennis van het Engelsch zoowel als van het Schotsch, dat de dorpelingen, al hadden zij hem ook willen hooren, toch maar weinig zouden hebben kunnen verstaan van hetgeen hij zeide. Hij was een jong man van een ruw voorkomen, die meer op een jager dan op een predikant geleek; ook was hij even onbekend met de boekenwereld en alle vakken van geleerdheid, als ergerlijk in zijnen wandel. Hij jaagde, schoot vogels, dronk met de officieren, die bij het dorp gekampeerd lagen, en deed, in één woord, bijna alles, behalve hetgeen een leeraar paste. De dorpsbewoners zagen hem met afschuw aan en vloden voor hem als voor een verscheurend dier. Nergens in *Schotland* werden de kerken der bisschoppelijke leeraars druk bezocht; maar die van Macduff was geheel leëg. Noch dreigementen, noch smeekingen konden ook maar zoo velen bewegen om des zondags te komen, dat er van eene vergadering sprake kon zijn, en wat wellicht in weinig andere dorpen gebeurde, soldaten gingen iederen zondagmorgen door het dorp en dreven met bajonetten tien of twaalf der inwoners naar de kerk, waar zij dan in zulk een houding en onder het maken van zulke gebaren zaten, die niets dan weerezin en afkeer uitdrukten, terwijl de onpriesterlijke, bisschoppelijke dienaar de liturgie eentonig en oneerbiedig afprevelde.

De heer Macduff bezat overigens een goede mate van dien hoogmoed, welke aan domheid eigen is; was van aard wreed, met lijf en ziel de goddelooze regeering toegedaan, van welke hij ook maar alleen ondersteuning kon verwachten; volgde gehoorzaam iedere wenk van de bisschoppen op, wyl hij aan hen zijnen post te danken had, en was vol van grenzenloozen haat tegen de Covenanters, wel wetende dat hij, als zij de macht

in handen kregen, niet lang meer op zijnen post zou blijven. Deze eigenschappen maakten hem bijzonder geschikt tot datgene, waarvoor zijne overheden hem hoofdzakelijk bestemd hadden, namelijk om aan de vervolging en de onderdrukking der Presbyterianen krachtig mede te werken.

Om de opgedwongen leeraars in het uitvorschen van de vergaderplaatsen der Covenanters te hulp te komen, had men eene menigte spionnen aangesteld. Nu eens mengden dezen zich onder het volk en verklaarden zich voor zijn ijverige vrienden; dan namen zij het voorkomen aan van reizende handelaars; op een anderen tijd speelden zij, om des te gemakkelijker in de plannen der Covenanters ingewijd te worden, de rol van schaapherders. Eene menigte van zulke ellendigen, die in Sharpes dienst stonden, had zich door geheel *Schotland* verspreid; en het is niet te verwonderen dat zij menigvuldige berichten inbrachten, als men bedenkt, dat velen hunner — en wel juist de meest schaamteloos en de verachtelijksten aller menschen — naar het getal der aanklachten, die zij inleverden, betaald werden. Zoolang nog de Covenanters om het een of ander in een gerechtelijk verhoor gebracht werden, traden deze spionnen immer als getuige op, bereid om alles tegen hen te beëedigen, wat men maar verlangde.

Twee dezer door Sharpe bezoldigde ellendelingen stonden in dienst van den heer Macduff. Dagelijks doorzochten zij, onder allerlei vermomming, de omstreken en keerden steeds met eene menigte aanklachten terug. Al hunne aangiften werden geloofd, althans men hield zich zoo, en er werden soldaten, dien zij den weg moesten wijzen, uitgezonden om al diegenen, welke de heerschende partij oproermakers noemde en door gezegde fielten beschuldigd werden, uit te plunderen, gevangen te nemen, te folteren, of te dooden.

De heer Bruce en zijn gezin deelden in den toenemenden nood van dien tijd. Nadat zij zich een jaar in *Braeside* hadden opgehouden, zagen zij zich tot een rondzwervend leven genoodzaakt; zoodat zij nu eens in eene schuur, dan in een schapenstal een nachtverblijf moesten zoeken, ook wel zonder beschutting aan al de ruwheden van het weder blootgesteld

waren. Vooral de predikant, en zijn zoon die hem altijd vergezelde, moesten zich dikwerf in holen en grotten verbergen. De plaats waar zij zich het meest ophielden was eene grot aan den oever van de *Ayr*, omtrent twee uren van het dorp af. Zij was daar in vroegere, woelige tijden, die *Scholland* beleefd had, in het afhangend rotsgebergte door menschenhanden tot een schuilhoek gemaakt, en ruim genoeg, dat er vijf of zes personen in konden. Ruwe en moeielijk begaanbare trappen, die men in de rots gehouwen had, geleidden naar dezen sluiphoeck, en over zijn ingang of opening hingen de vooruitstekende takken der berkeboomen en hazelstruiken heen, die hunne wortels in den lossen rotsgrond geschoten hadden. Twee of drie ruwe zitplaatsen, wat stroo en oude kleeden maakten het ameublement der grot uit. Hier verborgen zich de heer Bruce en Andreas, ja ook zijne vrouw Marie dikwijls; en daar kwamen in de duisternis van den nacht de landlieden uit de omstreek, om hun waardigen leeraar en zijn gezin voedsel te brengen en van hem onderwijs, raad en troost te ontvangen.

 IV.

ALS SCHAPEN TER SLACHTING.

Vier lijdensjaren waren nu vervlogen, sedert de heer Bruce en de zijnen hun vreedzame woning hadden moeten verlaten. Maar ofschoon velen van zijne gemeente in de gevangenis geworpen en tot ballingschap verwezen waren, de folteringen der pijnbank geleden of den dood op het schavot ondergaan hadden, en hoewel de predikant en zijne familie zelven de waakzaamheid hunner onbarmhartige vervolgers dikwijls slechts ter nauwernood ontkomen waren, zoo was toch nog geen hunner in hunne handen gevallen. De tijd was echter niet meer verre af, wanneer zij de verschrikkelikheden der vervolging in hoogere mate zouden ondervinden.

Op een zondagavond in de maand September verliet de heer Bruce met zijne vrouw en kinderen de grot, om met eenige zijner gemeenteleden daar in een woest dat samen te komen, en daar voor hen te prediken. Toen zij ter bestemder plaatse kwamen, waren er omtrent twintig bijeen. Eenigen stonden, anderen zaten op den vochtigen veengrond, onderwijl de heer Bruce zich bij een rotsblok plaatste, waar hij den bijbel op leide, en de beide eerste verzen uit den 23sten psalm om te zingen voorzeide.

Daarop zong de vergadering deze verzen met eenparige harten en stemmen.

Nu zond de heer Bruce een vurig gebed tot den troon der genade op, en nam vervolgens zijnen tekst uit denzelfden psalm, en wel deze woorden: „Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zoude geen kwaad vreezen, want Gij zijt met mij: uw stok en uw staf die vertroosten mij.”

Deze troostrijke plaats verklaarde hij door aan te toonen, hoe zij, die door den stok en den staf des Almachtigen ondersteund worden, voor geen kwaad behoeven te vreezen. Deze stok en staf, zeide hij, waren niets minder dan de oneindige liefde, wijsheid en macht van God, zooals die zich openbaren tot heil der rechtvaardigen. Deze waarheid helderde hij uitvoerig op in een schoonere taal, dan die den leeraren destijds eigen was.

Nadat hij zijn troostvolle en bemoedigende rede ten einde had gebracht, nam hij aanleiding om nog eenige aanmerkingen op den toenmaligen staat van zaken te maken. Het was, zeide hij, gemakkelijk te voorzien dat de vervolging tegen de Presbyterianen nog zou toenemen; want hunne vijanden wilden hunne eer- en hebzucht door de onderdrukking en uitplundering der Covenanters bevredigen, en het was moeielijk te zeggen hoe ver deze driften hen nog wel zouden brengen. Het was steeds het streven der Stuarts geweest, de kerkelijke opperheerschappij over *Schotland* machtig te worden; dit was hun evenwel tot hiertoe niet gelukt, en zou hun zonder twijfel ook nimmer gelukken; veeleer scheen dit verblinde geslacht zijn eigen ondergang tegemoet te gaan, en een traan rolde

over de wangen van den edelen man toen hij van de ongeneeslijke dwaasheden van dit huis sprak. De natie zou, dat was te voorzien, de onderdrukking eindelijk moede worden, en zich hare vrijheden en voorrechten verzekeren. De onderdrukkers zouden zich, als gewoonlijk, door hun eigen wreedheid verwoesten. Voor het tegenwoordige moest echter lijdzaamheid en vertrouwen hunne sterkte zijn; iedere onderneming tegen hunne onderdrukkers, zonder genoegzame en geschikte middelen, zou hun toestand er maar te ondragelijker om maken; gewillige onderwerping aan alles wat niet met het geweten streed, en geduldig lijden hunner verdrukkingen waren de middelen, welke onder den zegen Gods hun en hunnen kinderen het zekerst weder de zegeningen der Godsdienstige en burgerlijke vrijheid terug zouden geven.

Dit waren de gevoelens van een man, op wiens hoofd de verdwaasde regeering als op dat van een muiser een prijs gezet had, en deze gevoelens deelden vele der helden van den Covenant, welken menig geschiedschrijver als de dolle leiders eener dweepachtige sekte voorstelt. Wij willen hiermede juist niet beweren, dat de gevoelens van al de Presbyterianen even matig en rechtvaardig waren als die van den heer Bruce. Onder een groot aantal zullen er ook altijd onverstandigen en heethoofden zijn, en wreede vervolgingen drijven de zoodanigen dan licht tot het uiterste. Zij, die de Covenanters veroordeelen, behooren te bedenken, dat geen hunner een slecht onderdaan was, eer de verdrukking hen tot wanhoop had gebracht, en dat, zoo al sommigen hunner later onredelijke denkbeelden omtrent de burgerlijke regeering koesterden, de meerderheid der toenmaals onderdrukte Presbyterianen deze begrippen evenmin goedkeurde als hunne vervolgers.

De kleine vergadering had andermaal een lofzang gezongen en de predikant wilde haar juist met den zegen laten vertrekken, toen zij plotseling het getrappel van paarden hoorde en dadelijk daarop eene bende dragonders met brandende fakkels in de handen op zich aan zag rennen. Daar men op zulk een uur en aan zulk eene plaats geen aanval verwacht had, had men ook geene wacht uitgezet. Een kleine heuvelketen, die

de soldaten op raad der spionnen, die hun tot wegwijzers dienden, tusschen zich en de Covenanters lieten liggen, had het fakkellicht zoolang voor de vergadering verborgen, totdat de dragonders hen bijna bereikt hadden.

Hoe kort echter ook de tijd was die hun overbleef, alvorens de soldaten hen bereikten, de overrompelden vloten toch naar een moerassige streek, die zich gelukkig in hunne nabijheid bevond, en de weekheid van den grond verhinderde de ruiters hen daarheen te volgen. Maar toen de bevelvoerende officier zag, dat zij waarschijnlijk ontkomen zouden, beval hij, die van aard een bloeddorstig mensch en daarbij woedend was over het ontsnappen van zijnen buit, zijne ruiters dadelijk hunne geweren op de vluchtenden te lossen, en zonder naar de uitwerking van dit bevel te onderzoeken, keerde hij om en reed heen.

Velen waren gewond; de predikantsvrouw zelve had een doodelijke kwetsuur gekregen. „Het is met mij gedaan,” zeide zij, terwijl haar man haar in zijne armen opving, opdat zij niet op den grond zou vallen. „Ik ben doodelijk gewond . . . ; ik moet u verlaten O lieve man! ik laat deze kinderen aan uwe zorg over; u allen beveel ik aan de zorge Gods . . .” Zij wilde nog meer spreken; maar de dood was haar reeds te nabij. Nog éenen blik wierp zij op haren zoon en op hare dochter, sloeg haren arm krampachtig om haren man en blies tegen zijne borst den laatsten adem uit.

Sprakeloos en zonder zich te verroeren hield de heer Bruce haar nog een tijdlang in zijne armen. Andreas weende niet maar wierp zich in de bitterheid van zijn naamlooze smart op den grond neder. Marie gilte het uit, en omhelsde het bloedende lijk harer moeder, terwijl de landlieden zich om haar scharden en in stilte weenden.

Er verliep nog al vrij wat tijd, eer iemand in staat was een woord uit te brengen. Andreas, wiens vast karakter hem niet toeliet zich lang aan een nuttelooze droefheid over te geven, was de eerste die het doodsche stilzwijgen afbrak. „Vader!” zeide hij, „laat ons overleggen wat wij thans moeten doen, wij kunnen hier niet blijven.”

De heer Bruce, die op de woorden van zijnen zoon weder eenigszins tot zichzelf kwam, legde het bloedige lijk op de heide neder en zeide, de handen ten hemel heffende, met overgegevenheid: „De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd!”

Na kort beraad werd besloten het lijk naar een nabij gelegen hut te brengen. Bij beurte het lijk dragende gingen zij langzaam over den moerassigen grond naar de bestemde plaats. Daar aangekomen had men eerst af te spreken waar het lijk zou begraven worden. De heer Bruce wenschte natuurlijk daarbij tegenwoordig te zijn; maar dit was niet mogelijk, als men het stoffelijk overschot zijner vrouw op het dorpskerkhof ter aarde zou bestellen. En toch wilde hij haar niet gaarne in het moeras begraven.

„Het zegt niets,” zeide Andreas, ziende de besluiteloosheid van zijnen vader; „het zegt niets, waar onze lichamen rusten. Kan het moeder wat schelen, waar wij haar stof nederleggen? God kent haar graf, en de engelen zullen de plek in eere houden. Ik voor mij, als het aan mijne keus stond, lag liever in het eenzame moeras, dan dat ik met pracht begraven werd en een marmeren gedenkteeken mijnen lof aan de nakomelingschap verkondigde.”

„Gij hebt gelijk, mijn zoon!” antwoordde zijn vader, „het graf is een rustbed voor de rechtvaardigen, hunne lichamen rusten in hoop, en het doet niets ter zaak waar zij liggen.”

Nu kwam men overeen om het overblijfsel van de predikantsvrouw den eerstvolgenden avond te begraven, en de daarvoor bepaalde plek was niet verre van de plaats verwijderd waar zij de dodelijke wond had ontvangen.

Nadat dit was afgesproken en de heer Bruce met de treurende vrienden, die hem tot aan de hut geleidden, nog eenmaal gebeden had, keerde hij met een bedrukt gemoed in de grot terug: want zóo ijverig spoorde men hem na, dat hij zelfs in deze afgelegene hut geen nacht zou hebben kunnen doorbrengen. Marie wilde het lijk van hare moeder niet verlaten, en Andreas bleef bij haar om zijne zuster te beschermen en te troosten.

Den volgenden avond keerde de heer Bruce naar de hut terug, waar omtrent twintig landlieden bijeen gekomen waren. Men had een ruwe doodkist gemaakt, en onder beschutting van den nacht, zette zich de lijkstoet langzaam naar de begraafplaats in beweging. Zwarte wolken, als in rouw gehuld, hingen aan den hemel en slechts hier en daar schoot een eenzame ster haar flauw licht naar beneden; zwaarmoedig ruischten de beken der wildernis, en de klagende stemmen der in de lucht rondfladderende wilde vogels, het eenzame geroep van de kievit en het gehuil van den wind, die nu en dan over de heide opstak, klonken in de ooren van den heer Bruce, als de treurige tonen eener voorspelling, die hem en den zijnen nog meer rampspoed aankondigde.

Toen de stoet aan de begraafplaats was gekomen, groeven de landlieden een graf, waarin de kist werd nedergelaten en met aarde toegedekt, onderwijl de heer Bruce en zijne kinderen met hunne tranen den killen grond bevochtigden, die nu de geliefde moeder voor hunne oogen verborg. Maar zij weenden niet als degenen die geene hoop hebben. De heer Bruce wischte zich de tranen van de oogen en sprak de landlieden, die almede hunne tranen niet konden weêrhouden, onderwijl zij om het graf stonden en daarop staarden, aldus toe:

„Weent niet, lieve vrienden! zij heeft hare levenstaak volbracht. Zij had haren God lief en diende Hem; en nu heeft Hij haar tot zich genomen. Zalig zij, die zóo van de rampen dezer wereld verlost worden! Wel moesten wij haar de laatste eer in het donkere van den nacht bewijzen, wel richten wij geen marmarsteen tot hare gedachtenis op; maar zij is daarentegen in den hemel bij alle heiligen. Houden wij ons ook voor den dood bereid! Zijn wij toch daarop behoorlijk voorbereid, dan doet het niets af, wanneer of hoe wij sterven. Hoe eerder wij het huis van onzen Vader bereiken, des te beter. Maar wij moeten als trouwe volgers van Christus den goeden strijd volstrijden en er niet over klagen dat Hij ons niet eerder naar ons vaderland roept. Hij kent den rechten tijd daarvan het beste. Laat ons derhalve in zijne kracht den goeden strijd des geloofs strijden; laat ons zorgvuldiger dan ooit zelfs

voor den schijn des kwaads ons wachten; laat ons, lieve vrienden! ons geheel aan God toewijden, — opdat, „wanneer ons aardsche huis verbroken wordt, wij een gebouw bij God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen!”

Nadat de leeraar alzoo had gesproken, zeide hij den landlieden vaarwel en keerde met Andreas en Marie naar de grot terug.

V.

IN DE HOLEN DER AARDE.

Intusschen had er in het zuiden van *Schotland* iets plaats, dat den toestand der Covenanters nog ondragelijker maakte. De vervolgers hadden aldaar namelijk een armen ouden man een groote geldboete opgelegd, en daar deze niet betalen kon, bonden de soldaten hem, en wilden hem, zonder acht te geven op zijn bidden, smeeken en tranen, naar de gevangenis slepen. Eenige landlieden, die zich om hem geschaard hadden, vielen, uit medelijden met den armen man, op het krijgsvolk aan, en verontwaardigd over de wreedheid, waarmede zij den gevangene behandelden, bevrijdden zij hem met geweld. Daar zij wel wisten dat zij voor deze daad geene verschooning te wachten hadden, wapenden zij zich tot hunne verdediging. Hun getal, in den aanvang zeer gering, groeide weldra tot bijna twee duizend aan, en in de hitte van hun ijver besloten zij naar *Edinburg* op te rukken, om de regeering tot het wegnemen hunner bezwaren te dwingen. De meer bedachtzamen onder hen zagen het onverstandige van dit waagstuk in, en beproefden alle middelen om hunne vrienden van dit voornemen af te brengen: zij hielden hun de sterkte en geoefendheid der koninklijke troepen en hun eigen gebrek aan wapens en krijgshoeften, alsmede de onmogelijkheid voor, om bekwame veldheeren te erlangen, daar de tot hunne partij behoorende mannen van beschaafden stand òf in het westen van *Schotland* in de gevangenis zaten, òf uit het land gevlucht waren. Zij ver-

maanden hen, liever uit elkander te gaan, en zich door de vlucht voor hun wreede onderdrukkers zoo mogelijk te verbergen, dan zich zoo ongeoeffend en slecht gewapend als zij waren, in een zeker verderf te storten. Daarenboven, merkten zij aan, strookte het beter met den geest van het Christendom, om vooreerst nog weer door verzoekschriften en vertoogen pogingen aan te wenden om verzachting van hun lijden te verkrijgen.

Maar de menigte, bevreesd de wapenen die zij eenmaal opgenomen hadden weder neder te leggen, door den uitersten nood in wanhoop gebracht en door eenigen van hunne min verstandige leeraars aangespoord, zette in weerwil van alle deze tegenredenen haar tocht naar de hoofdstad voort. Dit was juist wat de regeering wenschte. Zij wilde een beter voorwendsel hebben dan zij tot hiertoe had, om de Presbyterianen te kunnen uitplunderen en verdrukken. Reeds dikwerf had zij daarom door hare uitgezondenen getracht een opstand te verwekken. Dit had thans hunne wreedheid teweeg gebracht. Het optrekken der bende, die niet meer dan twee duizend man telde en zonder voorafpraak en dus ook onvoorbereid naar de wapens gegrepen had, werd door de valsche berichten der onderdrukkers voor een algemeenen en voorbedachten opstand over geheel het westen van *Schotland* uitgekreten.

De uitslag van die wanhopige onderneming is bekend. Nadat de landlieden, door vermoeidheid of vrees, tot op meer dan de helft verminderd, in de nabijheid van *Edinburg* gekomen waren en niets tot verbetering van hunnen toestand verkregen hadden, keerden zij over de bergen van *Pentland* vreedzaam naar huis terug, toen zij door Dalziel, destijds opperbevelhebber der koninklijke troepen in *Schotland*, achterna gejaagd en aangevallen werden. Zij vochten een tijdlang met meerder moed, dan van mannen in hun ellendigen toestand te verwachten was; maar toen eene afdeeling krijgslieden van een anderen kant hen in den rug viel, werden zij in verwarring gebracht en op de vlucht gedreven. Vijftig sneuvelden op de plaats zelve, waar naderhand een zeer schoon gedenkteeken voor hen is opgericht; anderen stierven op de vlucht en velen werden gevangen genomen. Deze laatsten werden zonder eenige ver-

schooning behandeld. Tien van hen werden op één schavot ter dood gebracht, en hunne hoofden en handen naar *Lanark* gezonden, waar zij op hun doortocht den Covenant vernieuwd hadden. Daarenboven werden velen naar hunne woonplaatsen teruggezonden en voor hun eigen deuren opgehangen.

De vervolgers hadden nu, zooals gezegd is, het verlangde voorwendsel gevonden en verzuimden niet de moedwilligste en onmenscheijkste wreedheden te plegen. Dalziel en Drummond, die thans de militaire bevelhebbers in het westen waren, paarden de barbaarsheid der Moskoviëten, in wier dienst zij een tijdlang gestaan hadden, aan de koude en onbuigbare wreedheid, welke den vervolgers gewoonlijk eigen is. In ieder dorp werden dragonders geplaatst, en zelfs de gemeene soldaat mocht ieder, die weigerde de regeering den eed van getrouwheid te zweren, zonder verwijl doodschiëten. Nergens waren de arme verstrooide leden der Schotsche kerk zeker van hun leven. Vooral werden de afgezette geestelijken met onvermoeiden ijver vervolgd, en onder dezen werd geen vlijtiger opgespoord dan de heer Bruce.

Was de heer Macduff, zijn opvolger, van alle Covenanters in het algemeen afkeerig, den heer Bruce haatte hij volkomen. Hij beschouwde namelijk dezen waardigen man, van wien hij wist dat hij zich nog altijd in het kerspel ophield, als den hoofdaanlegger van den tegenstand, dien de gemeente den bisschoppelijken kerkvorm bleef bieden. Ook waren de dorpelingen menigmaal zóo onverschrokken, dat zij zijn karakter met dat van hun vorigen herder in zijne tegenwoordigheid durfden vergelijken. Dit alles was genoeg om een dom en wreed mensch als de heer Macduff was, een onverzoenlijken haat tegen den heer Bruce in te boezemen; en hij besloot dan ook hem voor goed uit den weg te ruimen. Dag en nacht spoorden de twee spionnen, die nog altijd in Macduffs dienst stonden, den waardigen leeraar op, en daarin waren zij te meer ijverig, wijl niet alleen de regeering een aanzienlijken prijs op zijne gevangenneming gezet, maar ook de heer Macduff een groote som er bij toegezegd had, als zij hem zekere berichten konden geven, waar en hoe deze man te vatten zou zijn.

Hoewel de heer Bruce zelden buiten het gebied zijner voor- malige gemeente ging, had hij echter tot hiertoe alle navor- sching weten te ontduiken. Hij was zóo bemind bij de land- lieden, onder welke hij rondzwierf, dat zij gaarne hun eigen leven op het spel zouden gezet hebben, om hunnen leeraar in de vlucht of het bezorgen eener schuilplaats behulpzaam te zijn. En zóo trouw hielden de bewoners der landstreek, die wel wisten waar de heer Bruce zich schuil hield, zijne ver- blijfplaats geheim, dat, hoewel deze zich reeds verscheidene jaren meestal in de grot had opgehouden, zijne vijanden haar toch nog niet ontdekt hadden.

Eindelijk gebeurde er iets, waardoor de vervolgers van den heer Bruce hoopten hem machtig te worden. Andreas had op zekerem namiddag zijnen vader en Marie alleen in de grot gelaten, om zooals hij dikwijls deed, met een herder te gaan spreken, die in de nabijheid zijne kudde weidde. Hij was echter nog geen kwartier uurs ver, toen eene bende soldaten met Macduff plotseling naar hem toekwamen; hun hoofd- doel was om dezen dag op de vogeljacht te gaan, maar tege- lijk geboden zij iedereen dien zij ontmoetten, den eed te zweren; een eed, door welke men den Covenant afzwoer, den koning als opperhoofd der kerk erkende en beloofde zich aan den toenmaligen staatskerkelijken vorm te onderwerpen. Andreas wees dien eisch zonder aarzelen van de hand. Naar de wetten of liever naar de wetteloosheid dier dagen gaf deze weigering den soldaten het recht den jongeling op de plaats zelve neder te schieten. Maar hoewel hij het uiterlijke van een boer had, bemerkten zij evenwel uit zijn gelaat en aan zijne manier van spreken iets edels en ongemeens in hem, waardoor zij op het vermoeden kwamen, dat hij wellicht de zoon van een aanzien- lijk man was, uit wien gewichtige bijzonderheden te halen en door wiens middel een aanzienlijke somme gelds af te persen was.

Om die reden verschoonden zij voor het oogenblik zijn leven en transporteerden hem als gevangene naar het dorp. Onder- weg deden zij meer dan éene poging, zijnen naam van hem te weten te komen; maar wijl Andreas wel wist, dat, ontdek-

ten zij eenmaal wiens zoon hij was, er geene hoop meer voor hem overbleef om uit hunne handen te komen, zonder dat hij hun zijn vader verried, hield hij zorgvuldig zijn naam geheim. Doch toen zij het dorp bereikten, liepen de inwoners tezamen, om den gevangene te zien, en toen zij in hem den zoon van hun geliefden leeraar herkenden, stortten zij de bitterste verwenschingen tegen de soldaten uit, zeggende dat het oordeel van God over hen komen zou, en uitroepende: „Wilt gij den zoon van onzen geliefden leeraar vermoorden? Reeds hebt gij het bloed zijner vrouw vergoten; is uw wraaklust dan nog niet verzadigd?”

Toen Macduff dit hoorde, keek hij Dalziel, die mede van de partij was, aan en zeide met een duivelschen lach: „Wij hebben vandaag een goede vangst gedaan. Nu zullen wij den ouden vos ook wel op het spoor komen.”

Dalziel vroeg nu aan Andreas, of hij de zoon van den opvoermaker Bruce was; want zoo noemde hij dien zachtmoedigen en vreedzamen dienstknecht van Jezus. Moedig antwoordde Andreas: „Ik ben de zoon van den predikant Bruce.”

Dit korte antwoord, alsook de toon en de gebaren waarmede het gegeven werd, overtuigden Dalziel dat Andreas een jongeling was, wien men bezwaarlijk veel zou kunnen uithooren.

Zij sloten Andreas nu in de kerk op, die sedert eenigen tijd meer voor gevangenis dan voor bedehuis gebruikt werd, en nadat zij er eene wacht voor geplaatst hadden, verwijderden zij zich, om te beraadslagen hoe zij van den gevangene het best de gewenschte berichten omtrent zijnen vader zouden te weten komen. De ruwe Macduff was er voor, hem dadelijk op de pijnbank te brengen; Dalziel daarentegen, die het bestaan van den jongeling beter doorschouwd had, wilde eerst zachte middelen beproeven. Diensvolgens begaf hij zich naar de gevangenis en sprak hem aldus aan: „Door uwe weigeringen om den eed af te leggen, zijt gij, zooals gij wel weet, jongeling! naar de wetten van uw land des doods schuldig, en wij zouden u zonder verdere moeite kunnen doen nederschieten; maar wij willen het met u zoo ver niet drijven, wijl uw voorkomen onze achting gewonnen heeft. Wij zouden

dan ook gaarne de gestrengheid der wet ten uwen opzichte verzachten; maar dit kunnen wij zonder eenige tegemoetkoming van uwe zijde niet doen. Wij willen echter u niet dwingen dat gij den eed aflegt, wat u zoo ongevallig schijnt te zijn. Als gij ons maar zegt waar uw vader zich ophoudt, krijgt gij uwe vrijheid terug, en behoeft voor uw leven niet te vreezen. Hij heeft zich wel vijandig tegen de regeering verzet; maar wij beloven, dat zijn leven veilig zal zijn. Wij zullen er zorg voor dragen, dat hem niets ergers wedervare dan een korte gevangenisstraf." Als de jongeling, voegde hij er nog bij, besloot de noodige inlichting te geven en in den militairen stand behagen vond, dan zou hij trachten hem een eervollen post te bezorgen, of als hij zich liever voor de kerke-dienst wilde bekwamen, zou hij hem bij hen aanbevelen, van wie hij bevordering kon verwachten.

Andreas, die zoowel Dalziels beloften ten opzichte van zijnen vader mistrouwde, als de hem zelven gedane aanbiedingen verachtte, weigerde, terwijl hij den militair met een forschen blik aanstaarde, rondweg, om iets aangaande zijn vader te ontdekken.

„De pijnbank”, riep Macduff, die daarbij stond, „zal dan bij u uitrichten wat onze genade niet vermocht.”

„Ja!” sprak Dalziel, „nog altijd beloven wij dat het leven van uwen vader niet zal worden aangetast; maar als gij de verlangde inlichting niet wilt geven, zoo is er eene pijnbank klaar die u tot rede zal brengen, en als gij in uwe weigering volhardt, zult gij uwe eigenzinnigheid met het leven boeten. Wij geven u tot morgen tijd om te bedenken, of gij uwe vrijheid zonder levensgevaar voor uwen vader aannemen, of u aan de pijnbank en den dood prijsgeven wilt.

Daarna verwijderden zich de inquisiteurs, om den nacht in zwelgerijen door te brengen.

Andreas, die niet twijfelde, of de beloften aangaande zijnen vader zouden door deze vervolgers gebroken worden, zoodra zij hem maar in hunne macht hadden, besloot geen enkel woord te zeggen, dat tot diens ontdekking brengen kon. Voorts overtuigd, dat hetgeen waarmede hij zelf bedreigd werd, zeker-

lijk ten uitvoer zou gebracht worden, bereidde hij zich voor om het als een man en een Christen te dragen.

Geen ander gevangene dan Andreas was in dezen nacht in de kerk. Ook was het rondom dit gebouw, dat op eenigen afstand buiten het dorp stond, alles stil, behalve wanneer hier en daar de wacht een vers uit een oud lied zong of den boozen tijd vervloekte, die hen midden in den nacht op de been hield. Het inwendige van het bedehuis werd door de stralen van de maan, die door de oude gothische vensters drongen, flauw verlicht. Door deze kon Andreas de pastorie, half onder de boomen verborgen, herkennen. Ook zag hij den preekstoel, vanwaar het woord des levens zoo dikwijls door zijn vader verkondigd was: hij keek naar de bank waar hij met zijne moeder en Maria placht te zitten; hij wendde het gelaat naar het huis, waar zij zoo gelukkig geleefd hadden. Spoedig echter werden zijne gedachten van deze voorwerpen afgetrokken en bij datgene bepaald wat zijne ouders sedert zij uit hunne woning verjaagd waren, geleden hadden. Zij hadden op de bergen rondgezworven; koude, vermoeyenis en honger geleden; dikwerf waren zij in het holst van den nacht midden in den winter aan de felste koude zonder dak blootgesteld geweest. Zijn teedergeliefde moeder was reeds door de handen hunner vervolgers gevallen, en haar stoffelijk overschot lag in een vochtig oord begraven. Zijn vader en zijne zuster moesten zich op dit oogenblik in een afgelegen grot verborgen houden en waren daarenboven nog in groote bekommernis over hem. Hij zelf was gevangen en zou morgen op de pijnbank gebracht en als een boom in lentegroen geveld worden. Deze waren de treurige en benauwende gedachten, die den jongeling voor den geest kwamen.

Andreas bezat, zooals wij reeds gemeld hebben, genoeg zielskracht en moed, om zich niet licht door tegenspoed te laten terneder slaan, en de vele smarten en beproevingen, die hij reeds had geleden, hadden slechts zijne standvastigheid van geest versterkt; want ofschoon de rampen des levens zwakke en bevreesde gemoederen terneder slaan, verheffen zij integendeel den moed van den sterkere en meer standvastige. Maar Andreas

verliet zich geenszins op menschelijke kracht. Hij trachtte niet zooals een in het nauw gebrachte romanheld, zichzelf op te winden en al de jammeren die hem omringden met het schild van menschelijke kracht tegemoet te treden; neen, hij had geleerd, dat menschelijke kracht slechts zwakheid en menschelijke wijsheid enkel dwaasheid is. Daarom wendde hij zich tot den troon van Hem, dien hij steeds gediend had, en bad Hem in een vurig gebed om de beschutting van zijne macht, die geen schepsel wederstaan kan; om de leiding zijner wijsheid, die nooit faalt; en den troost zijner genade, welke onuitputtelijk is. Hij kende de zwakheid en bedriegelijkheid van zijn eigen hart, als ook de gestrengheid en zuiverheid der Goddelijke wet. Hij dacht er derhalve niet aan, om in vertrouwen op zijn eigen gerechtigheid voor Gods rechterstoel te verschijnen, maar zag met een nederig en geloovig oog naar het kruis van Christus en bouwde op de verzoening door dien eenigen Middelaar aangebracht, al zijne hoop op zijne rechtvaardiging voor God. Neen, hij verliet zich op geen vleeschelijken arm, maar hij deed de geheele wapenrusting van God aan, hij omgordde zijne lendenen met de waarheid, deed het borstwapen der gerechtigheid aan, het schild des geloofs, den helm der zaligheid en het zwaard des Geestes. Terwijl de wolken van tijdelijke rampspoeden boven zijn hoofd samenpakten, en de dood met al zijne verschrikkingen hem naderde, woonde de vrede Gods in zijn hart en het uitzicht op het eeuwige zalige leven troostte hem.

Hij gevoelde dat, daar hij sterk was door het vertrouwen op God, niets hem van zijnen plicht kon afbrengen, en geene macht der wereld, die in het booze ligt, zijne ziel schaden kon.

Onderwijl Andreas zich in deze gedachten verdiepte, brachten zijn vader en zijne zuster in de grot angstige uren om zijnentwille door. De herder, dien Andreas had willen bezoeken, had diens gevangenneming gezien, en het bericht daarvan aan den heer Bruce gebracht. Maria weende om haren broeder, alsof hij reeds dood ware; ook de heer Bruce vreesde het ergste voor hem. Hij wist, en hij was er trotsch op, dat Andreas' zijn geloof niet zou afzweren; ook hield hij er zich van over-

tuigd, dat zijn zoon van de vervolgers geene barmhartigheid te verwachten had. Lichtelijk kon hij voorzien, dat degenen in wier handen hij gevallen was, geene wreedheid onbeproefd zouden laten tegen den zoon van iemand, dien zij zoo bitter haatten en wiens leven zij reeds zoolang gezocht hadden. De bedroefde vader hield den dood van zijnen zoon voor gewis. Men had ooit een vader reden zijnen zoon lief te hebben of diens vroegtijdigen dood vooruit te beweenen, voorzeker was dit het geval met den heer Bruce.

Andreas was zijn eenige zoon. Van zijne kindsheid af tot op dit oogenblik, nu hij in zijn negentiende jaar was, was hij de getrouwe gezelschap van zijn vader geweest. Met de teederste zorg had deze over de ontwikkeling zijner vermogens gewaakt, hun de juiste richting gegeven en zijne moeite rijk beloofd gezien in diens snelle vorderingen op het gebied der wetenschap. De bekwaamheden, het verstand, de leergierigheid en de vrome gemoedsgesteldheid van den jongeling deden billijk de grootste verwachtingen omtrent hem koesteren. Dit reeds ware genoeg geweest om Andreas bij zijnen vader recht geliefd te maken. Maar hierbij kwam nog, dat hij met zijn vader in al diens lijden gedeeld had. De stille overgegevenheid, waarmee hij de grootste rampen gedragen had, was niet alleen voor zijne moeder en zuster tot een voorbeeld geweest, zelfs de heer Bruce had van zijnen zoon moed en standvastigheid geleerd. Zij, die veel gezamenlijk lijden, hebben gelegenheid elkkanders hoedanigheden op te merken en zich wederzijds door talloze liefdebetooningen recht dierbaar te maken; iets dat hun nooit ten deel kan vallen, die hun leven in den zonneschijn des geluks doorbrengen. Zulke gelegenheden hadden de predikant en zijn huisgezin maar al te veel gehad. Andreas was allengs hun tweede steun en hoop geworden. Hij had in al het omzwerven zijns vaders diens zijde bijna geen oogenblik verlaten. Hij had met hem de koude winternachten op de bergen en in de valleien der wildernis doorgebracht; hij had met hem de stormen en de vorst van den winter doorgestaan, vluchtende voor zijn bloeddorstige vervolgers; hij had met hem honger geleden, met hem getreurd,

iedere ramp met hem gedragen, en bij elke gelegenheid was hij zijns vaders trooster geweest en had hem de innigste kinderlijke liefde betoond. En dezen zoon zou de heer Bruce naar alle waarschijnlijkheid midden in de lente van zijn leven zich zien ontrukken. Geen wonder derhalve, dat het hem ditmaal moeielijk viel zich aan Gods onverklaarbare beschikking te onderwerpen!

Maar hoe zwaar deze beproeving ook voor hem was, hij had toch den besten troost, dien een vader hebben kan, wanneer hij zijn geliefd kind in gevaar ziet om door de hand des doods te worden weggerukt. Hij had immers ook alle reden om te gelooven, dat, wat zijne vijanden ook tegen het leven van zijnen zoon ondernemen mochten, diens ziel daarheen gaan zou, waar geen smart en geen dood meer zijn.

Terwijl hij zich en zijne dochter nu eens met deze en dergelijke vertroostende beloften des Goddelijken Woords troostte, dan weder voor zijnen zoon in het gebed tot den troon der genade naderde, maar zich ook menigmaal weder aan al de smart eens vaders overgaf, bracht hij den nacht in de duistere grot door, somwijlen hopende dat hij bij het ochtendkrieken eenig bericht van de ontvluchting zijns zoons zou vernemen; maar meer nog vreezende, dat hij van zijnen dood zou hooren.

VI.

MEER DAN OVERWINNAARS!

Den volgenden morgen kwamen Dalziel en Macduff in de kerk. De eerste vroeg terstond aan Andreas of hij omtrent het voorstel, dat hem den vorigen avond gedaan was, tot een besluit was gekomen.

„Mijn plicht is zoo duidelijk”, antwoordde Andreas, „dat ik er mij niet op behoef te bedenken. Ik ben bereid om te sterven.”

„Maar gij zijt er wellicht niet op bereid om gepijnigd te

worden," zeide Macduff, met een grijns van duivelsche kwaadaardigheid, wijzende op eene duimschroef, welke een der beide verspieters in de hand had. „Deze zal u wel tot rede brengen."

Andreas wierp een blik van verachting op den goddeloozen prelikant, zag onbedeesd het foltertuig aan en zweeg.

Nu vroeg hem Dalziel, of hij niet iemand naar zijnen vader wilde zenden om dezen over te halen dat hij zich aan hen zou overleveren, terwijl hij zijne belofte, dat zijns vaders leven gespaard zou blijven, herhaalde.

„Stoot uw zwaard door mijn lichaam," antwoordde Andreas, „maar denkt niet dat gij mij door de wreedste pijnigingen een enkel woord van de lippen zult persen, waardoor gij iets aangaande de verblijfplaats van mijn vader zoudt ontdekken. Mijn eenige vreeze is dat hij wellicht zal hooren in welk gevaar ik mij bevind en zichzelf overgeven."

„Beproof dit aan uwen duim!" zeide Dalziel, tegelijkertijd den verspieters bevelende, hem te pijnigen, terwijl de dragonders, die de wacht hadden, den jongeling vasthielden, om hem allen wederstand onmogelijk te maken.

De duimschroef was een vreeselijk foltertuig, en ditmaal werd zij zonder de minste barmhartigheid aangewend. Een tijdlang verdroeg Andreas de pijn, die dat werktuig veroorzaakte, zonder van blik te veranderen; maar toen het al dichter en dichter op zijn duim werd geschroefd, werd hij eensklaps bleek en kromp door de hevige smart ineen.

Daar Dalziel zag dat alle hoop op ontdekking vruchteloos was, wilde hij nu den pijniger gelasten om op te houden, toen Macduff het verhinderde door te zeggen: „Nog ééns om! Dat zal misschien heter helpen."

De gehoorzame dienaar der ongerechtigheid draaide de schroef nog eens om, en men hoorde den duim des jongelings kraken. De natuur bezweek: zijn gelaat werd doodsbleek en hij zonk onmachtig neêr.

De pijnigers vreezende, dat hunne hoop om toch nog iets uit den jongeling te krijgen, door zijn plotselingen dood mocht teleurgesteld worden, lieten nu het foltertuig spoedig losschroeven, en zoodra Andreas weder een weinig bijgekomen was,

vroegen zij hem andermaal of hij de schoef nog wilde gevoelen of zeggen waar zijn vader zich ophield.

„Gij kunt mijn lichaam dood pijnigen,” antwoordde hij op een vasten en onverschrokken toon; „maar ik vertrouw op God den Rotssteen mijns heils, dat gij mijne ziele geen schade kunt doen. Gij zult mij geen enkel woord afpersen, waardoor mijn vader in gevaar zou kunnen komen. De Heere trooste hem!”

Nadat de pijniging nog eenmaal, maar met even weinig uitwerking, beproefd was, beval Dalziel, van aard en door gewoonte wreed en nu vooral woedend geworden omdat al zijne pogingen vruchteloos waren gebleven, den jongeling terstond naar de strafplaats te brengen, tot reden aangevende dat de jongeling weigerde den door de regeering gevordenden eed af te leggen; ofschoon de eigenlijke reden was, de weigering van den trouwen zoon om zijns vaders verblijfplaats te ontdekken. Het hangen voor den smadelijksten dood gerekend wordende, werd deze straf voor Andreas bepaald, en ditmaal gebruikte men tot galg een ouden olm, die dicht bij het huis stond van de pastorie, waar hij en Maria in de dagen hunner jeugd dikwijls gespeeld hadden. Hij was juist aan den voet van den boom gebracht, en de verspieder, de eenige die de taak van scherprechter op zich had willen nemen, was reeds bezig het noodlottige koord aan een der takken vast te binden, toen de aandacht van alle aanwezigen opeens afgetrokken werd door het verschijnen van een meisje, dat met een woest geschreeuw door de krijgslieden heendrong en Andreas om den hals viel.

Het was zijne zuster. Een der dorpingen, die den vorigen avond Dalziel's besluit ten opzichte van Andreas had vernomen, was vóór het aanbreken van den dag naar de grot gegaan en had er den heer Bruce kennis van gegeven.

„Ik zal er heen gaan en mij hun overgeven,” riep de heer Bruce uit, zoodra hij deze tijding gehoord had. „Ik wil liever sterven, dan mijn zoon verliezen.” En reeds wilde hij de grot verlaten, toen Maria hem tegenhield en hem smeekte niet te gaan. „Zij zullen u beiden vernooden,” zeide zij weenende, „en wat zal er dan van mij worden? Laat mij liever gaan.

Ik zal voor mijns broeders leven pleiten; en zekerlijk zal ik hun mededoogen opwekken."

"Neen," hernam de vader, „gij kent hen niet. De jager in de woestijn heeft meer mededoogen dan zij. Ik weet hoe geweldig zij mij en de mijnen haten. Neen, neen; niets dan mijn dood kan mijn zoon redden. Waarom toef ik hier nog langer? Wellicht leiden zij hem reeds naar de strafplaats."

„Ga niet, vader! ik bid het u," zeide Maria. „Meent gij, dat uw dood Andreas zal redden? Ach neen, lieve vader! zij zullen u beiden vermoorden, en dan blijf ik alleen in de wereld over. Laat u toch overtuigen, beste vader! laat mij gaan, zij zullen gewis medelijden met ons hebben."

De heer Bruce vond het bij nader overdenken hoe langer hoe onwaarschijnlijker, dat al gaf hij zich over, zij toch zijn zoon niet in vrijheid zouden stellen, wjl deze een vurig jonkman was en bekend tegenstander van de beginselen der regeering; hij begon de hoop te koesteren dat de tranen en beden van Maria, welke hem zoo welsprekend toeschenen, wellicht nog medelijden zouden opwekken bij degenen in wier handen Andreas gevallen was; en wjl hij daarenboven inzag dat zijne dochter indien hij heenging en zich overgaf, in de grootste ellende zou moeten omkomen, keek hij haar bitter bedroefd aan en zeide, onderwjl hij de tranen uit de oogen wischte: „Ga dan, mijn kind! — maar wacht . . . neen, blijf . . . ik mocht u ook verliezen." Wie weet waar hunne wreedheid nog zal eindigen! — Doch neen, neen! zij zullen met uwe jeugd en met uwe tranen medelijden hebben. Welk menschelijk wezen zou zóo wreed zijn, om mijne kinderen te kunnen vermoorden? — God zal u behoeden! Haast u, mijne dochter! . . . het is om uws broeders leven te doen. Loop naar het dorp; — de Heere zij met u en met mijnen zoon!" Dit gezegd hebbende, knielde de diepbedroefde vader neder om een vurig gebed tot den troon der genade op te zenden, onderwjl Maria zich pijlsnel naar het dorp spoedde.

Zij kwam, zooals wij reeds vernomen hebben, daar nog tijd genoeg aan, om te beproeven wat haar smeeken zou kunnen uitwerken. De toestel tot de terechtstelling, dien zij bij de aan-

komst zag, en het gezicht van haren broeder, die gebonden tusschen twee soldaten stond, hadden haar zóo verschrikt, dat het eenigen tijd duurde, eer zij spreken kon.

„Gij zijt gekomen,” zoo sprak Andreas tot haar toen zij een weinig bedaard was, „gij zijt gekomen om u vruchteloos te bedroeven. Mijn dood is besloten.”

„Neen, zij zullen u niet dooden,” antwoordde zijne zuster, „deze mannen zullen u niet dooden.” Daarop viel zij op de knieën voor Dalziel, aan wiens kleeding zij den hoogste in rang erkende, en onder een vloed van tranen sprak zij hem aldus aan: „Heb medelijden met mijn broeder! Als gij wist hoe mijn vader en ik hem liefhebben, gij zoudt hem niet dooden. Hij heeft u zeker nooit enig kwaad gedaan. Sedert wij uit onze woning verdreven zijn, heeft hij vreedzaam in de moerassen geleefd. Hij was bij mij, en nooit heb ik hem iemand eenig leed zien doen. Ontferm u, mijnheer! over onze familie! Reeds hebt gij ons onze lieve moeder ontnomen; en wilt gij mij nu ook van mijn eenigen dierbaren broeder en mijn vader van zijn eenigen zoon berooven! Ach, mijnheer, hebt gij geen zoon, om te kunnen gevoelen hoe mijn vader temoede is! Hebt gij geen broeder, die u zoo lief is, als mij de mijne? Mijn lieve, lieve broeder! o! laat hem gaan; ik wil voor hem sterven.”

Deze woorden uit Maria's mond waren zóo hartroerend dat Dalziel zich tot eenige menschelijkheid bewogen gevoelde.

„Indien uw vader zich in onze handen wil stellen,” zeide hij, „dan zullen wij het leven van uw broeder sparen.”

„Godelooze, onmenselijke booswicht,” riep Andreas uit, „wilt gij haars broeders leven ten koste van haars vaders leven sparen? Neen, gij zoudt mij niet eens in vrijheid stellen, al ware mijn vader ook in uwe handen. — Smeek hem niet meer, mijn lieve zuster! Ween niet om mij. Ik lijd met blijdschap in het aangezicht der heerlijkheid, die mij wacht. Verlaat mij, lieve Maria! Ga heen, en als gij onzen vader mocht wederzien, zeg hem dat ik met vreugde voor *Schotlands* godsdienst en vrijheid gestotven ben. Zeg hem, dat het hem niet moet spijten, dat hij zich niet heeft overgeleverd; want het zou hem gewis den dood gekost en mij toch niet gered heb-

hen. Zeg hem dat ik het een grooter roem acht, mijn leven voor hem en de rechtvaardige zaak van *Schotland* op te offeren, dan wanneer ik tot het hoogste toppunt van menschelijke eerbewijzing was opgevoerd geworden. Wees getroost, lieve zuster! Ik ga naar onze moeder; ik ga in de vreugde des hemels. Gij en vader zult spoedig volgen, en daar zullen wij weder in vrede verheven boven de wisselingen en het lijden dezes tijds tezamen leven."

Dalziel was, gelijk reeds gezegd is, door Maria's smeeken eenigszins bewogen geworden, en toen hij haar nu weder zich uit de armen haars broeders losrukken en zich andermaal voor hem zag nederwerpen, gevoelde hij wederom eenig mededoogen in zijn hart en hij keek Macduff met een blik aan, die scheen te vragen: „Zouden wij dit meisje niet eenige barmhartigheid bewijzen?"

Maar de bisschoppelijke dienaar antwoordde met een gelaat, waarop helsche wreedheid te lezen stond, en op verwijtenden toon: „Wilt gij u door het huilen van een meisje van uwen plicht laten afbrengen? Wanneer gij oproermakers om hunne tranen vergeving schenkt, zult gij zeker den naam krijgen van een zeer barmhartig mensch te zijn, en de regering zal ongetwijfeld de reden uwer inschikkelijkheid goedkeuren!"

Dalziel, als schaamde hij zich nog eenig menschelijk gevoel te bezitten, beval nu den beul om zonder een oogenblik te toeven, zijn werk voort te zetten. Op dit woord gilde Maria het uit, viel in onmacht en werd terstond door eenige vrouwen, die bij hare komst zich om haar geschaard hadden, naar het dorp gedragen.

Andreas beklom nu het schavot, dat naast den ouden olm opgericht was. Nog eenmaal werd hem gevraagd of hij zijn leven niet wilde redden door zich aan de gestelde voorwaarden te onderwerpen. De jeugdige Christen, sterk in God, zag zijne verleiders met een verachtelijken blik aan en antwoordde niet.

„Bereid u dan, om terstond te sterven!" zeide Dalziel.

Andreas knielde neder, en nadat hij zijnen geest in de handen van zijnen God had aanbevolen, stond hij op en riep uit: „Vaar-

wel, vader!" alsof hij hem had kunnen hooren; „Vaarwel, zuster! — Licht der zon, alle aardsche hoop, vaarwel! — En, o heilige Vader! eer ik sterve, hoor mijn smeeken: Haast u om naar uwe barmhartigheid het onderdrukte volk van *Schotland* te verlossen: — En nu, welkom, dood, welkom, eeuwigheid!" —

Toen hij deze woorden gesproken had, volbracht de beul zijn werk, en de ziel van dezen jeugdigen geloofsheld ging over in de zalige gewesten der eeuwigheid om daar de kroon des levens te ontvangen.

Is er niemand, die zich gedrongen gevoelt met liefelijke harp-tonen deze Christelijke helden te bezingen, die voor hun geloof en hun vaderland hun goed en bloed offerden? Is er niemand, die door hunnen godsdienstijver en vaderlandsliefde aangevuurd, kronen wil vlechten tot hunne nagedachtenis? Of is het thema te ernstig voor het weekelijke oor van den hedendaagschen smaak? Of is het te heilig voor het lied der barden? Maar waarom zouden wij de hulp van 's dichters lier inroepen? Immers de lof dezer helden ruischt van der engelen harpen. „Wie zijn deze, die met witte kleederen bekleed zijn?" — „Deze zijn het," antwoorden de hemelsche koren, „die uit de groote verdrukking komen; en zij hebben hunne lange kleederen gewasschen, en hunne lange kleederen wit gemaakt in het bloed des Lams. Daarom zijn zij voor den troon van God, en dienen Hem dag en nacht in zijnen tempel en Hij, die op den troon zit, overschaduwet hen. Zij zullen niet meer hongeren, en zullen niet meer dorsten; de zon zal op hen niet vallen, noch eenige hitte: want het Lam dat in het midden des troons is, zal hen weiden en zal hun een Leidsman zijn tot levende fonteinen der wateren; en God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen."

Na de terechtstelling bleven Dalziel en Macduff nog eenige oogenblikken het voorwerp, waaraan zij hun wreeden moed gekoeld hadden, aanstaren. Hierop zeide Macduff, die zich over het mislukken zijner poging om den heer Bruce in zijne macht te krijgen zoo bitter teleurgesteld voelde, tot Dalziel: „Zouden wij nu niet beproeven wat de pijniging op de dochter vermag? Misschien is zij minder halsstarrig, of wordt de vader door haar lijden bewogen om zich aan ons over te geven."

„Ommensch!“ antwoordde Dalziel, want zijn geweten greep hem geweldig aan; „zoudt gij uwe handen ook aan het ongelukkige meisje willen slaan, dat van hartzeer reeds bijna haar verstand heeft verloren? Laat ons haren vader zoeken, zooveel wij kunnen; maar der dochter zal geen leed geschieden.”

Macduff, aldus bestraft door iemand, die vanwege zijn onbuigbare gestrengheid tegen de Presbyterianen bekend was, scheen, hoe ruw en onbeschaamd hij anders ook ware, eenigermate verlegen te worden en zeide, terwijl hij zijn voorstel opgaf, tot Dalziel: „Laat ons gaan en de gevangenen wegzenden, die de krijgslieden ons dezen morgen gebracht hebben.”

Het lijk van den jeugdigen martelaar bleef tot den avond aan den boom hangen, toen eenige dorpelingen het waagden, het af te nemen; en nadat zij een kuil in de schaduw van den olm gegraven hadden, legden zij het overschot van den zoon huns geliefden leeraars daarin neder.

VII.

GELOUTERD.

Eene der uitnemendste eigenschappen van den Christelijken godsdienst is voorzeker deze, dat zijne vertroosting en verlossing altijd aan de behoeften zijner echte belijders geëvenredigd zijn. Hoe verschrikkelijker de goddeloosheid en wreedheid der menschen hen aangrijpen, des te vriendelijker ziet de Verlosser hen aan; en hoe dichter de rampspoeden des levens hen omsluiten, in des te klaarder licht vertoont zich voor hen het eeuwige leven en wordt de ziel met te helderder uitzichten vervuld.

Dat bleek duidelijk in den heer Bruce. Toen hij de tijding van den dood zijns zoons en van de zegevierende wijze, waarop hij dien geleden had, ontving, zeide de onderworpen vader met de oogen naar den hemel geslagen: „Mijn zoon! gij zijt voor een goede zaak gestorven. De naam des Heeren zij geloofd!”

Daarna wendde hij zich plotseling tot den boer, die hem deze treurmare gebracht had, en zeide: „Mijn zoon is nu op een veilige plaats; maar waar is mijne dochter! Heeft men die ook vermoord?”

„Uwe dochter,” antwoordde de boer, „is in het dorp bij de oude vrouw, van welke zij altijd zooveel heeft gehouden. Zij was door den wreeden dood van haren broeder zoozeer geschokt, dat zij een tijdlang bewusteloos bleef; maar zij is nu een weinig tot bedaren gekomen, ofschoon men vreest dat zij nog steeds in een gevaarlijken toestand verkeert.”

„Ik wist het,” zeide de heer Bruce; „ik wist het, dat zij den dood haars broeders niet lang zou overleven. Haar hart was te teeder. Dat hart is gebroken, gebroken! — O, mijn lieve dochter! moet ik u ook verliezen? Ach, twee kinderen op éenen dag! — O Vader in den hemel!” riep hij toen uit, „Gij weet wat voor mij en de mijnen het beste is! Doe Gij met ons naar uw welgevallen.” — Zich vervolgens tot den boer wendende, zeide hij: „Kan ik haar nog niet eens zien, eer zij sterft? Ik moet haar zien. Ik zal het wagen om in het duistere van den nacht in het dorp te komen. Mocht ik dan in de handen mijner vijanden vallen, de Heere zal mijne ziel toch in genade aannemen.”

„Stort u toch niet in het gevaar!” antwoordde de boer. „Als gij in hunne handen valt, zoo verliezen wij allen een vader, een leeraar en een trooster in al ons lijden. Uwe dochter is wellicht spoedig instaat om u op een andere plaats te ontmoeten, waar uw leven geen gevaar loopt.”

„Neen,” hernam de teêrhartige vader, „ik moet haar dezen nacht zien. Zij heeft troost noodig. Morgen leeft zij wellicht niet meer.”

„Goed, goed, eerwaarde heer!” zeide nu de boer; „wij zullen alles doen wat wij kunnen, om u veilig in het dorp te brengen. Wij zullen u laten weten, wanneer de soldaten zich ter ruste begeven hebben. Dat zal de veiligste tijd voor u zijn.”

„Doe dat,” antwoordde de predikant. „Ik zal als de nacht ingevallen is, in de nabijheid van het dorp komen, en in het hazelaarsdal wachten, totdat gij of een uwer vrienden bij mij komt. Ga nu heen en vergeet onze afspraak niet.”

Toen de heer Bruce alleen was, waagde hij zich op den top van een nabijgelegen berg, vanwaar hij het graf zijner echtgenoot zien en den rook uit het dorp bemerken kon, waar zijn zoon dien dag ter dood gebracht was en zijn lieve dochter, zijn eenige overgebleven aardsche hoop, op het ziekbed lag; -- en waarlijk daar was iets meer noodig dan bloot natuurlijke standvastigheid om zijnen geest opgebeurd te houden, onderwijl hij in angstige spanning het komen der duisternis afwachtte.

Maria, tot wie wij nu weder terugkeeren, was, zolang zij in het ouderlijke huis in vrede leefde, vroolijk en opgeruimd geweest. Tot aan den dood harer moeder had zij alle rampen, die het huisgezin troffen, met voorbeeldeloos geduld gedragen, zoodat zij de anderen menigmalen nog door haar vroolijke scherts opgebeurd had. Maar sedert den dood harer moeder had zij, hoewel haar vader met het oog eens beschermengels haar bewaakte, en haar broeder haar met de hartelijkste liefde behandelde, veel van hare opgeruimdheid verloren, en duidelijk was het te zien, dat een worm aan den wortel harer gezondheid knaagde. De omstandigheden, waarin het huisgezin verkeerde, hadden hare moeder bijzonder nauw aan haar verbonden; en haar teeder gestel herstelde niet weder geheel en al van de smartelijke wonden, die haar de onverwachte en wreede dood harer moeder veroorzaakt had. En nu had haar de ontijdige en nog wreeder dood van haren broeder geheel terneder geslagen. Nadat zij in het huis der oude vrouw gebracht en daar van hare flauwte bekomen was, riep zij, toen zij vernam dat haar broeder waarlijk ter dood gebracht was, eenige minuten achtereen uit: „Mijn broeder! mijn lieve broeder! hoe zal het met mijn vader gaan!” en zonk daarna opnieuw in onmacht neder. Hoewel de bron der vertroosting, die voor iederen Christen in beproeving vliet, voor haar niet gesloten was, en hoewel de vrede van boven haar ontroerden geest stilde, toch had zij den geheelen dag door van tijd tot tijd hevige stuipen, en bij het naderen van den nacht werden deze menigvuldiger en geweldiger. Zij gevoelde dat zij ging sterven, en nu bleef haar, zeide zij, nog maar één wensch over,

— haren vader nog eenmaal te zien. „Maar hij kan hier niet komen, zonder zijn leven in gevaar te stellen,” zeide zij dan weder; „en waarom zou ik hem ook hier wenschen te zien? Ik zal hem immers weldra in den hemel zien. Hij zal voor zichzelf geen zorg meer dragen, als wij niet meer bij hem zijn, en de vervolgers zullen hem spoedig bemachtigen; maar mijn vader is voor den dood bereid.”

Toen het donker geworden was ging de heer Bruce, vol verlangen om zijne dochter te zien, naar het dorp. Volgens afspraak bleef hij in het hazelaarsdal tot middernacht wachten, toen de boer, getrouw aan zijn woord, bij hem kwam. De meeste soldaten, die in het dorp en de omstreken hun kwartier hadden, waren juist den dag tevoren naar een verafgelegen plaats gezonden en nog niet teruggekomen; de weinige aanwezigen hadden zich allen ter ruste begeven.

Op den weg naar het huis, waar zijne dochter lag, kwam de heer Bruce aan de plek waar zijn zoon begraven lag, en ook de kerk voorbij, waar hij den kansel zoo menigmaal met heilige vreugde betreden had, en aanschouwde de pastorie waar hij met zijn gezin zoo gelukkig had geleefd. Maar die tijden waren voorbij. Zijn Heer en Meester had hem tot zwaarder diensten geroepen; en de waardige leeraar spoedde zich, zonder aan die treurige overdenkingen, waartoe al wat hij zag aanleiding gaf, zich over te geven, naar de hut waar zijne dochter lag.

Hier zag hij Maria op een armelijk bed uitgestrekt en zoo het hem toescheen levenloos. „Ik kom te laat!” zeide hij tot de oude vrouw en tot eenige boeren, die daarbij waren. „Mijne dochter is dood.”

„Wij hopen van niet, waarde leeraar!” antwoordde de oude vrouw. „Zij ligt in eene flauwte, zij zal weder bijkomen.”

Nu beschouwde de heer Bruce zijne dochter nauwlettender en vond dat het leven haar nog niet geheel had verlaten. Somtjids evenwel was het alsof zij reeds overleden was; maar somtjids bespeurde men een lichte beweging aan hare lippen en gingen de oogen half open. Hij strekte zich over haar henen en bad, dat hij, vóór haar sterven, nog eenmaal maar de stem zijner dochter mocht hooren.

Nadat Maria bijna een half uur in dezen toestand gelegen had, slaakte zij een diepen zucht en keek haren vader aan.

„Zijt gij hier, vader?” vroeg zij. „Nu ben ik gereed om te sterven,” en de omstanders aanzien zeide zij: „Zij zullen u wel zeggen wat mijn broeder gezegd heeft, toen ik hem voor 't laast zag. Ga spoedig van hier, lieve vader! men zal u pijnigen, als men u in handen krijgt. — Is het niet nacht! — Verlaat mij eer de dag komt. — Lieve vader; ik ga naar mijnen Verlosser; Hij is al mijn heil, en tot Hem is alleen mijn verlangen.”

„Lieve dochter!” antwoordde hij haar, terwijl hij hare hand vatte en haar omhelsde; „lieve dochter; wat kan ik meer wenschen? De Heere onze God neme u tot zich!”

„Vaarwel, vader!” hernam Maria; „wij zullen elkander wederzien.”

O, hoe beminnelijk kwam zij in dit oogenblik haren vader voor! Haar altijd helder oog blonk van hemelvreugde, en geen aardische bezorgdheid scheen haar te bekommeren. Andermaal zag zij haren vader aan, niet gelijk een eenzame ster, die zich aan den rand van opeenpakkende wolken, welke haar spoedig voor het oog in donkerheid zullen hullen, vertoont, maar als de morgenster, wier glans ongemerkt in het daglicht overgaat. En nu sloten zich hare oogen, krampachtig drukte zij de hand haars vaders, en liet die daarna los; voor het laatst bewogen zich hare lippen; en haar zachte ziel vlood heen, verlost van het lijden dezes tijds.

„Het is gedaan!” zeide de heer Bruce, terwijl hij op zijn dochter bleef staren; „het is gedaan! de vervolging heeft het ergste aan mij volbracht. Maar waarom zou ik daarover klagen? Die mij lief waren zijn nu boven alle kwaad verheven. Deze wereld was de plaats hunner ruste niet. Zij was het gebied hunner vijanden; en geloofd zij God, die hen zoo vroeg uit hun lijden verlost en hen naar die plaats overgevoerd heeft, welke zijn eeuwige liefde voor hen bereid had. Ik heb nu in dit tranendal voor weinig meer te zorgen. Laat mij nu, heilige Vader!” en dit zeggende, hief hij zijne handen naar den hemel op, „laat mij in uwen naam en in uwe kracht den goeden strijd volstrijden! Maak mij meer en meer tot een vertrooster

en helper van uw verstrooid volk; en indien Gij mij in de handen mijner vijanden wilt overgeven, leer mij dan zonder morren sterven voor de vrijheid van mijn vaderland!"

Na deze woorden gesproken te hebben, verzocht de heer Bruce dat men het lijk zijner dochter zoo stil mogelijk zou begraven; en nadat hij van de weinige vrienden, die weenende om hem heen stonden, een aandoenlijk afscheid had genomen, verliet hij terstond het dorp en keerde naar zijne schuilplaats terug.

Toen hij met den boer, die hem vergezelde, eene hoogte in de nabijheid van zijne grot beklommen had, stond hij, die nu geheel alleen zonder vrouw of kind was overgebleven, opeens stil; maar hij stond daar moedig en met waardigheid gelijk de bergeik, wanneer de herfststorm hem van zijne bladeren heeft beroofd.

„Zie omhoog naar de sterren,” zeide hij tot zijn geleider, „welke als met engelenoogen op ons nederzien. Hoe stil en vreedzaam zien zij er uit. De stormen dezer wereld verontrusten haar niet. Vóór duizenden jaren beschenen zij de schepselen, die deze wildernis betraden, en nu nog beschijnen zij ons. Is het niet alsof hare helderheid en voortdoring met de onrust en de korthed van het menschelijk leven wilden spotten! Wat al dwaasheid hebben zij in deze wereld gezien, en hoe weinig wijsheid! Hoe veel onderlinge wreedheid der menschen, en hoe weinig broederlijke liefde! Hoe velen hebben zij onder haar rein licht met den dolk der wraak zien uitgaan, om hunne snoode aanslagen in de duisternis ten uitvoer te brengen! Hoe weinigen daarentegen hebben zij aanschouwd, die zich op weg begaven om werken der barmhartigheid te volvoeren! Hoe vele verblinde menschen hebben zij aanschouwd, die voor hout en steen nederknieelden, hoe weinigen daarentegen, die in oprechtheid de knieën voor God bogen! Wanneer zullen toch eenmaal alle menschen tot erkenenis der waarheid komen en zich door Hem laten heiligen en zaligen, die voor hen gestorven en opgestaan is! Maar toch gewis zal die tijd komen, want de Heere heeft het gezworen, ja Hij heeft het gezworen!”

Hier viel het oog van den godvruchtigen man op zijn geleider, dien hij geheel vergeten had, en zich tot hem wendende,

zeide hij: „Ja mijn vriend! wij hebben de belofte van God, dat de waarheid eindelijk zal zegepralen. Laat ons moedig onzen plicht doen, opdat wij deelgenooten mogen worden van de onuitsprekelijke vreugde, welke de harten der rechtvaardigen vervullen zal, wanneer alles door Christus zal vervuld zijn.”

Hierop nam de heer Bruce afscheid van den boer en ging in de grot, wier eenzaamheid niet meer door vrouw of kind werd vergoed.

VIII.

OPGENOMEN IN HEERLIJKHEID.

De heer Bruce ging, ook na het verlies van zijne vrouw en kinderen, voort zijn verstrooide gemeente te onderwijzen en te troosten; ja zelfs met meerderen ijver dan tevoren. Zijn lijden had hem nog stoutmoediger gemaakt. Hoe meer verwoestingen hij de tirannie en wreedheid zag aanrichten, des te meer ontgloeide zijn hart van liefde voor de vrijheid en daarmede verbonden zegeningen. De lieve bloemen, wier verzorging hem tot hiertoe meer behoedzaam voor zichzelf had gemaakt, waren nu in een veilig oord verplant. Daar er niets meer was dat hem aan deze aarde bond dan de ijverige wensch om de Presbyterianen te onderwijzen en met raad voor te lichten, opdat zij den strijd des geloofs op waardige wijze zouden strijden, waagde hij zich op de bergen en in de valleien en greep iedere gelegenheid aan, om hen te sterken en te troosten. Zoo trok hij een geruimen tijd lang van de eene plaats naar de andere; maar overal zocht hij, zooveel hij kon, de leden zijner gemeente op.

Doch hoe meer de heer Bruce onder de vervolgde partij vooroptrad, des te meer nam ook de haat zijner vijanden tegen hem toe, en hun verlangen om hem meester te worden. De tijd naderde dat zij het doel, dat zij zoo onvermoeid najaagden, zouden bereiken.

Op een zondagavond in het midden van den winter vond hij, tengevolge eener gemaakte afspraak, eenige zijner gemeenteleden in een afgelegen huis bijeen, niet ver van de plaats waar hij zich zoo menigmaal had verborgen. Hier hield hij eene leerrede, en alsof hij een voorgevoel had dat deze de laatste zou zijn, vermaande hij zijne hoorders aan het slot zijner rede met buitengewonen ernst en nadruk, getrouw te blijven tot aan den dood, vreedzaam te leven, en geduldig alles te verdragen, terwijl hij hun verzekerde dat God gewis zelf zijne zaak zou behartigen en zijne dienaars uit hunne verdrukking verlossen. Hij stelde hun voor, hoeveel Christus voor hen had geleden, en hoeveel zachtmoedigheid en onderwerping Hij daarbij getoond had, — welke zegeningen zij voor hunne nakomelingen zouden behalen, en welk een loon zij zelven daarvan wegdragen zouden, wanneer zij den storm, die zoo geweldig tegen hen woedde, met heldenmoed bleven doorstaan. Bij het heengaan uit het midden zijner hoorders, wier harten bij zijne voordracht gebrand, wier oogen geweend hadden, wier geloof versterkt, wier voornemen om alles voor de goede zaak te lijden, vaster dan ooit geworden was, zeide hij op blijmoedigen toon: „Mijne vrienden! als wij in deze tijden van elkander scheiden, is het zeer onzeker of wij wel weder tezamen zullen komen. Maar uw dierbaarste vriend, Jezus Christus, gaat met ons allen, en zoo iemand onzer iets mocht overkomen, en wij elkander geene hulpe kunnen bieden, dan zal Hij ons helpen!”

Dit gezegd hebbende, vertiet hij het huis, niet zonder bezorgdheid dat hij er zich reeds te lang had opgehouden, wijl het niet onwaarschijnlijk was, dat de vervolgers van het houden dezer vergadering kennis konden gekregen hebben. Eensdeels omdat het de veiligste plaats was, en anderdeels omdat hij het overige gedeelte van den zondagavond in het eenzame gebed voor de verdrukte gemeente dacht door te brengen, keerde hij zonder geleide naar de grot terug. De man vermoedde niet dat een zijner vijanden hem gadesloeg; maar er was een Judas onder degenen geweest, die hem bij het afscheidnemen gekust hadden.

In overleg met Macduf verliet hij, zoo het heette, diens

dienst, ging onder de boeren wonen, en wendde, daar hij voorheen den Covenant bezworen had, het bitterste berouw er over voor dat hij met de vijanden der Covenanters gemeene zaak had gemaakt. Hij legde den grootsten ijver aan den dag in alles wat hen tegen hunne vijanden kon beveiligen; ontdekte hun de plannen, die tot hunnen ondergang gesmeed waren, en veinsde steeds den grootsten angst om in de handen dergenen te vallen, die hij nu laatst ontrouw geworden was. Door deze list won hij het vertrouwen van hen met wie hij thans omging, en had reeds meer dan een maand lang zijne rol gespeeld, eer de heer Bruce zijne gemeente bezocht. Op den avond van welken wij zooveen gesproken hebben, kwam hij voor het eerst in 's mans tegenwoordigheid. De heer Bruce merkte hem wel op; maar zoowel de wijze waarop hij zich in de bijeenkomst gedroeg, als wat hij van hem gehoord had, deed hem niets kwaads vermoeden. Deze mensch nu, indien hij dien naam verdient, ging den heer Bruce heimelijk in het donkere van den nacht tot bij de grot achterna, en zoodra hij den waardigen man er in zag gaan, liep hij ijlings naar het dorp om er kennis van te geven.

Het was middernacht toen hij het huis van Macduff bereikte. En hoewel de hooswicht op dat uur niet zou opgestaan zijn, om eene ziel van den dood te redden, sprong hij nu dadelijk zijn bed uit en met de afschuwelijke vreugde van een boezen geest, wanneer die zijn helsch doel heeft bereikt, spoedde hij zich om deze tijding aan de weinige soldaten, die in het dorp waren over te brengen. Er werd geen tijd verloren. Eerst was men van voornemens den heer Bruce naar het dorp te voeren en van hier naar *Edinburg* op te zenden, opdat hij daar ter dood gebracht zou worden. Doch aangezien de meeste troepen vanwege de verschijning van een Hollandsche vloot aan de noordkust van *Schotland*, uit het westen opgerukt waren, bedachten zij dat het gering getal soldaten hetwelk zij bijeen konden brengen niet voldoende zou zijn, om de boeren in toom te houden, die uit groote liefde voor hun herder wel het uiterste voor zijne bevrijding zouden wagen. Om die redenen en daar zij vast besloten hadden den heer Bruce, op wat wijze dan

ook, uit de voeten te maken, zeide Macduff tot den bevelvoeren- den officier: „Ga en schiet den oproerling waar gij hem vindt dood! De koning zal er u voor beloonen!”

De soldaten, omtrent tien man sterk, gingen onder geleide van den spion en het bevel van een officier, die wat zijn karakter betrof, tot de uitvoering van een bloedigen last alleszins geschikt was, op weg. Daar de grond met sneeuw bedekt en de weg zeer hobbelachtig was, konden zij geen gebruik van hunne paarden maken; zij moesten die dus achterlaten. Maar ofschoon de storm van den winter om hunne hoofden huilde en de duisternis van den nacht over de begaanbare moerassen uitgespreid lag, spoedden zij zich toch volgens aanwijzing van den verpieder, langs de rivier, aan wier oever de grot lag, zóo ijverig voort, alsof zij ergens een buitengewoon blijde boodschap te brengen hadden.

Omstreeks 3 uur in den morgenstond kwamen zij in de nabijheid van de grot. Twee of drie soldaten werden op een kleine klip niet verre van de grot geplaatst, een op eene hoogte aan den overkant der rivier, om den heer Bruce het ontvluchten onmogelijk te maken, terwijl de overigen de moeielijke steilte, die naar den ingang van de grot geleidde, beklommen. De nachtelijke wind floot en suisde door de eenzame klippen; de licht bevroren *Ayr* kraakte onder hunne voeten; en de ontbladerde boomen, aan wier takken zij zich bij het beklauteren van de rots vasthielden, waggelden dreigend door den wind. Hoe verhard deze menschen anders in het plegen van gruweldaden waren, hun schuldig geweten legde toch ieder geluid dat zij vernamen, uit als een bedreiging van Gods toorn. Sidderend en bevend naderden zij de grot, en onwillekeurig bleven zij voor de schuilplaats van den vromen man staan en luisterden. Daar hoorden zij de volgende woorden: „Ja, om Sions wille zal ik niet zwijgen, Heilige Vader! en om Jeruzalems wille zal ik niet stille zijn, totdat de dag uwer barmhartigheid voortkome. Hebt Gij Sion vergeten, o Heere! hebt Gij uw uitverkoren volk vergeten? Onze tempels zijn woest; uw heilige voorhoven zijn onteerd; uwe kinderen zijn verstrooid op de bergen; zij weenen en roepen in de woestijn. Hunne harpen hebben zij aan de wil-

gen opgehangen; de wildernis is bevochtigd door hunne tranen; hun bloed wordt vergoten, en daar is niemand die medelijden met hen heeft. Voorwaar, wij zijn een zondig volk, een volk van zware ongerechtigheid. Wij hebben U verlaten! wij hebben den Heilige Israels vertoornd. Maar, o genadig en barmhartig God, God des heils! zie neder van den hemel en laat den boog uwer genade ons in de woestijn zien. — Neen, Gij zult ons niet verlaten. Ik weet, Gij hebt uwe kerk in uwe handpalmen, gegraveerd; hare muren zijn steeds vóór U, en alle instrument, dat tegen haar bereid wordt, zal niet gelukken, maar op de aanvallers wederkeeren. Haast U, o God en Vader, tot onze hulp! Keer de hand der verdrukking van ons land af, opdat uw volk in vrijheid en in vrede leven moge. En zoolang Gij het op de bergen laat ronddwalen en voor de rechtvaardige zaak lijden, geef het geduld, moed en kracht! Behoed de vervolgdten met het schild uwer almacht, leid hen op al hunne lijdenspaden door uw alomvattende wijsheid; vervul hunne harten met uw onuitputtelijke liefde; red hen, verlos hen en wees hun nabij in den dood. En, o Vader! als de dag uwer wrake komt, en het jaar der wrake voor de beroerders van ons land, ontferm U dan over degenen, die zich niet over ons ontfermd hebben! Verbreek hunne harten en open hun blinde oogen! O, verwerp hen niet voor eeuwig van uw aangezicht! want wie hunner kan het vuur uithouden dat niet uitgebluscht wordt, en wie onder hen den worm die niet sterft?"

Zóo bad de godvruchtige man. De afschuwelijke moordenaars stonden nog altijd voor den ingang der grot; geschrokken van de woorden die zij gehoord hadden, en van het heilig vertrouwen waarin zij uitgesproken waren. Ja zelfs de onverschrokkenste en stoutmoedigste onder hen wenschte dat de last om dezen dienaar van Jezus te vermoorden, anderen mocht tebeurt gevallen zijn. Na eene wijle tijds trad evenwel de officier, die zich schaamde dat er nog eenig menschelijk gevoel bij hem opkwam, hetwelk hij lafheid achtte, opeens de grot binnen, terwijl hij twee zijner manschappen beval hem te volgen.

De heer Bruce, die op de knieën lag, stond zoodra de soldaten binnenkwamen op. Een klein vuur, dat op den grond

der grot brandde, wierp zijn gloeiend licht op hem. Zijn voorhoofd was kaal, en de weinige hem overgebleven haren waren grijs. Zijn voorkomen was, in weerwil van zijn bijna versleten kleederen, deftig; en de heilige kalmte die op zijn gelaat te lezen stond, en bij het binnenkomen der soldaten niet veranderde, boezemde achting en eerbied in.

„Gij komt,” zeide hij op zachten toon tot den officier. „om mij gevangen te nemen. Ik ben bereid om met u te gaan, Gij hebt misschien een betere woning voor mij dan deze.”

„Ik heb in last,” antwoordde de officier, „u tot het afleggen van den eed van onderdanigheid aan het bisschoppelijk gezag en de kerk uit te noodigen, of zoo gij weigert, u op staanden voet te dooden.”

„Wel zoo,” zeide de heer Bruce met een opgeruimd gelaat, „is de hemel mij zoo nabij? Gij wilt mij waarlijk in een beter verblijf brengen?”

„Zeg mij, wilt gij den eed afleggen?” hernam de officier, „en ons de kosten van een schot sparen?”

„God is mijn getuige,” antwoordde de heer Bruce en zijn gelaat drukte den echten moed des Christens uit. „God is mijn getuige, dat ik mij nimmer aan een meened tegen den Koning aller koningen, die mijn Zaligmaker en Heere is, schuldig make. Ik wil niet doen, wat mijn geweten verbiedt. Ik wil mijne toestemming aan de verdrukking van mijn land niet geven.”

„Houd maar op, houd maar op!” riep de officier.

„Ik zal ophouden,” antwoordde de heer Bruce met een vaste stem, en de handen vouwende, bad hij: „Heere Jezus! vergeef mijnen vijanden. Heere Jezus! wees met het arme volk dat ik in deze woestijn achterlaat! Vader, Zoon en Heilige Geest! ontvang mijnen geest!”

Toen hij zoo gesproken had, beval de officier zijne manschappen hunne karabijnen op den heer Bruce af te schieten.

De eerwaardige leeraar keek hen onverschrokken aan; doch zij weigerden te gehoorzamen. „Laffe kerels!” riep de officier woedend uit, en een der soldaten de karabijn uit de hand rukkende, schoot hij zelf die af. Het schot trof den heer Bruce

in de borst. De vrome martelaar viel terstond neder en gaf den geest, terwijl het geknal van het doodelijke schot door de rotsen weêrgalmde.

Vaarwel, vaarwel, gij vrome en getrouwe dienstknecht! Gij zijt ingegaan in de vreugde uws Heeren.

I N H O U D.

	Bladz.
I. Een gelukkig gezin	5.
II. Onweerswolken	8.
III. Gedwongen verandering.	14.
IV. Als schapen ter slachting	19.
V. In de holen der aarde	25.
VI. Meer dan overwinnaars!	34.
VII. Gelouterd.	41.
VIII. Opgenomen in heerlijkheid.	47.

